

İlliberal Liberteryenler:Liberteryenizm Niçin Liberal Bir Görüş Değildir?

Samuel Freeman

Felsefe ve Hukuk Profesörü | University of Pennsylvania

Çeviren: Atilla Yayla

Liberal Düşünce, Yıl 16, Sayı 64, Güz 2011, s. 5-39.

Felsefî bir doktrin olarak liberalizm bir sosyal ve politik kurumlar sistemi olarak liberalizmden ayırt edilebilir. Felsefî liberalizm kabul eder ki, ilk olarak, bir zatî (*intrinsic*) iyiler çoğulluğu vardır ve hiçbir tek hayat tarzı bütün iyileri ihtiva edemez. Ayrıca kendi hatırlarına tasvip etmeye değer farklı hayat tarzları mevcuttur. İkinci olarak, kendileri için hangi zatî iyiler münasip olursa olsun, bireylerin kendi iyi konseptlerini belirleme ve takip etme özgürlüğüne sâhip olmaları, onların iyi bir hayat yaşamaları için elzemdir. Son olarak, bireylerin iyisi için gerekli olan şey onların özgürce benimsedikleri iyi konseptlerinin adâletle tutarlı olmasıdır. Herkesin, diğerlerinin temel haklarına ve adâletin öbür gereklerine saygı gösterecek şekilde özgürlüklerini kullanmada bir menfaati vardır. Bu adâletin mecburen bir zatî iyi olduğu anlamına gelmemesine rağmen (gerçi olabilirdi de), adâletin taleplerini gözetmenin iyi bir hayat yaşamının ön şartı olduğu anlamına gelir.

Kant, Mill, Rawls, Berlin, Dworkin, Raz, Ackerman, B. Barry ve daha birçok yazar bu iddiaların bir türünü onaylar. Fakat, felsefî liberalizm bir liberal anayasa dâhil liberteryenizmi onaylayan birçok kimse de kendini klâsik liberal olarak adlandırır. İddia etmekteyim ki liberteryenizmin liberalizme benzerliği sathîdir, sonunda liberteryenizm ana liberal kurumları reddeder. Doğru anlaşıldığında liberteryenizm liberalizmin kendisini tarihî olarak ona karşı tanımladığı bir görüşe, feodalizmin temel özelliği olan özel politik güç (iktidar) doktrinine benzer. Liberteryenizm, feodalizm gibi, haklı siyasal gücü bir özel sözleşmeler ağına (*network*) dayanmış

olarak anlar (tasavvur eder). Liberalizmin esası olan, siyasal gücün, ortak iyi için tarafsız biçimde icra edilecek bir kamu gücü olduğu görüşünü reddeder.

Bu iddiaların değerlendirilmesi bir zemin hazırlığını gerektirir. Ana liberal kurumlara ilgili bir tartışmayla başlayacağım. Bölüm II, liberteryenizme dönüyor ve onun bir tür mülkiyet olarak özgürlük yorumunu irdeliyor. Sonra, III Bölümde liberteryenlerin bir tür mülkiyet olarak özgürlük konseptinin nasıl onları temel liberal kurumları reddetmeye yönelttiğini gösteriyorum.¹

Liberal Bir Yapının Kurumsal Vasıfları

Temel Özgürlüklere Eşit Haklar

Liberal bir toplumun en karakteristik vasfı onun inançlara ve farklı hayat tarzlarına toleransıdır. Muhalefet, ayak uydurmama (*nonconformity*) ve garanti edilmiş bağımsızlık alanı sosyal hayatta normal kabul edilir. Tolerans belirli özgürlüklerin diğerlerinden daha önemli olduğunu politik kabulü tarafından kurumsallaştırılır. Bu temel özgürlükler, hukukun hâkimiyeti yoluyla bireylerin güvenlik ve kişiliğini ve önceden çizilmiş (öngörülmüş sınırlara göre) diledikleri (seçtikleri) gibi yaşama özgürlüklerini korumak üzere dizayn edilir. Temel özgürlükler, sosyal ve ekonomik statüleriyle ilintisiz olarak bütün kişilere (veya en azından bütün vatandaşlara) eşit olarak uygulanır. Temel özgürlükler eşitliği liberal kurumlarda eşitliğin tanınmasının ana yoludur.

Liberal filozoflar farklı temel özgürlük listeleri sunar, fakat onların hepsine göre vicdan özgürlüğü merkezî şekilde önemlidir. Vicdan özgürlüğü, 17. Yüzyıl'da liberalizmin orjinleri açısından önemli olan dinî inançlar özgürlüğünü de kapsar.² Vicdan özgürlüğü modern zamanlarda hayatın anlamı ve nihaî değeri soruları üzerinde felsefî görüşler ve ahlâkî kanaatler oluşturma özgürlüğünü de kapsama durumuna geldi. Vicdan özgürlüğü belki de en önemli özgürlüktür, çünkü dinî, ahlâkî ve felsefî inançların tolerasyonunu garanti eder ve iyi konseptlerinin çoğulluğuna müsaade eder. Fakat diğer özgürlükler de eşit politik öneme sâhip telakkî edilir duruma gelmiştir. Mill'in kendi Özgürlük İlkesi'nin parçası olarak muhafaza ettiği özgürlüklerin listesi şunları kapsar: Vicdan özgürlüğü, (ifade, basın, kanaat ve bütün konuları) araştırma özgürlüğü dâhil düşünce ve tartışma özgürlüğü; "zevkler ve takip etmeler özgürlüğü" veya kişinin karakterine uygun bir

¹ Amacım onurlu terim "liberal"e " övücü haklar" tesis etmek değil, fakat daha ziyade ilkeldeki ve kurumlardaki bir temel farka işaret etmek ve liberteryenlerin gerçekten tasdik ettiği, bu farka yol açan ilkeleri keşfetmek. Eğer herhangi bir kimse liberteryenizmi "liberal" bir kavram olarak görmeye devam ederse, bunda, onun diğer liberal görüşlerle farklarının önemli olduğu anlaşılıyor, takdirde, mesele yok. Fakat liberteryenizmi bir liberalizm türü olarak kategorize etmek iki görüş hakkında gerçekten ayırt edici şeyi karanlıkta bırakır (engeller).

² Yaklaşık iki asırlık dinî mücadele ve çatışmadan sonra aydınlanmış kanaat tedricen dinî inanan artık politik birlik ve sadakat için bir zemin temin etmeye muktedir olmadığını kabul etmeye başladı. Görüldü ki halk kaçınılmaz olarak çelişen dinî görüşlere sâhip olacaktır ve devletin bir inancı dayatması daimî çatışma için bir yoldur. Din savaşlarında liberalizmin orijini hakkında John Rawls'un *Political Liberalism* (New York: Colombia University Press, 1993, paperback ed. 1996) adlı kitabına yazdığı girişe bakın, ss. XXIV-VI; keza bkz. John Gray, *Two Faces of Liberalism* (Oxford: Blackwells, 2000), bül.1.

hayat planını izleme özgürlüğü; ve birlik oluşturma (teşkilatlanma) özgürlüğü.³ Rawls'un temel özgürlükler listesi benzerdir.⁴ Vicdan özgürlüğü; düşünce özgürlüğü ve teşkilatlanma özgürlüğüne ilaveten, Rawls şunları da dâhil eder: Siyasal özgürlükler (oy verme ve kamu görevi alma hakkı, toplanma hakkı ve partiler kurma ve partilere katılma hakkı dâhil), kişinin fiziksel ve psikolojik bütünlüğünü muhafaza etmek için gerekli haklar ve özgürlükler (meslek ve seyahat özgürlüğü ile kişisel mülkiyet tutma (edinme) hakkı⁵ dâhil); ve hukukun hâkimiyetini muhafaza etmek için lâzım haklar ve özgürlükler.⁶

Bu hakları temel haklar olarak görmekle liberaller onların hem temel hem (sâhiplerinden) alınamaz olduğunu kasteder. Hakların veya özgürlüklerin temel olduğunu söylemek onların diğer politik değerler üzerinde mutlak önceliğe sâhip olduğunu; kurban edilemeyeceklerini ve olağan politik prosedürlerde gayri temel (*non-basic*) haklarla karşılaştırılmayacaklarını söylemektir. O zaman, vatandaşların temel özgürlükleri ne demokratik çoğunlukların tercihlerini tatmin uğruna, ne ekonomik etkinliği geliştirmek için, ne de kültürel mükemmelliğin mükemmeliyetçi değerlerine ulaşmak (elde etmek) için ihlâl edilecektir. Liberal doktrin standart olarak temel özgürlüklerin kullanılmasına sınırların yalnızca diğerlerinin temel özgürlüklerini ve haklarını ve onları yaşatmak için ihtiyaç duyulan adâletin gereklerini muhafaza etmek ve korumak amacıyla konabileceğini kabul eder.⁷

Amacımız açısından daha önemlisi, temel özgürlükler fikri aynı zamanda onların geri alınamazlığını (vazgeçilemezliğini) (*inalienability*) kapsar: Bir kişi temel özgürlükleri sözleşmeyle transfer edemez veya onlardan gönüllü olarak vazgeçemez. Hiçbir liberal devlet, bir kişinin veya daha fazla sayıda kişinin kendilerini köle olmak için satmaya veya sözleşmeli kulluğa (hizmetçiliğe) (*indentured servitude*) düşürmeye çalıştığı bir sözleşmeyi veya kendilerini bazı dinî grupların dâimî üyesi yaparak vicdan özgürlüğünden vazgeçmeyi kabul ettiği bir sözleşmeyi uygulamaz. Çünkü insanlar temel özgürlükleri gönüllü olarak transfer edemez, bu tür özgürlükler belirli şeylerdeki mülkiyet hakları gibi değildir.⁸ İnsanlar başkalarının hakla-

3 Bkz. Mill, *On Liberty*, böl. 1, ss. 16-17, bölümün sonuna yakın.

4 Bkz. Rawls, *Political Liberalism*, Lecture 8, s.291. Rawls'un *A Theory of Justice* (Cambridge: Harvard University Press, 1971, revised edition 1999) kitabında verilen temel özgürlüklerin başlangıç tanımını geliştiren temel özgürlükler listesi için, s.61/53 rev. Bundan sonra birinci ve ikinci edisyonlara verilen sayfa atıfları şöyle gösterilecek: 79/66.

5 Bkz. Rawls, *Political Liberalism*, s. 335, ki burada Rawls hareket ve meslek özgürlüğünün inkârının kişinin özgürlük ve bütünlüğünün ihlâl ettiğini söylemektedir. *A Theory of Justice*, s. 61/53 ve *Political Liberalism*'de, s. 298, Rawls kişisel mülkiyet edinmenin kişinin özgürlüğünün parçası olduğunu söyler.

6 Hukukun hâkimiyeti, benzer durumların benzer muameleye tâbi tutulması, kanunsuz suç olmaması, kanunların kamusal ilanı, geriye yürüyen kanun olmaması, açık ve alenî yargılama, rasyonel soruşturmayı garanti eden ispat (dâhil) kuralları ve âdil yargılanmayla bağlantılı bir dizi diğer haklar dâhil çeşitli şartları kapsar. Bkz. Rawls, *Theory of Justice*, sec. 38.

7 Örneğin, bir kişinin konuşma özgürlüğü (freedom of speech) eğer onun bu özgürlüğü yakın şiddete (meselâ, tehditler, kumpaslar veya isyana teşvik) ve bu yüzden korkuya veya mülkiyetle ilgili aldatmalara (hile ve yalan reklâm yapmaya yasaklar) veya kişinin şahsiyetine haklılaştırılmaz zarara (mahremiyetin ihlâliyle veya özel hayatla ilgili iftiralara engeller) sebep oluyorsa sınırlanabilir. Bunlar Rawls'un "özgürlük yalnızca özgürlük uğruna kısıtlanabilir" sözüyle kastettiği şeyin örnekleridir. Bkz. Rawls, *Theory of Justice*, sec. 39, ve *Political Liberalism*, böl. 8.

8 Bazı hukuk bilginleri özgül istihdam sözleşmelerinin kölelik ve sözleşmeli kölelikle aynı olduğunu, sadece derece baki-

rını ihlâl eden bir suç işlemeleri hâlinde istemedikleri hâlde belirli özgürlüklerini kaybedebilir, fakat gönüllü olmayan kaybediş gönüllü vazgeçmeyle aynı değildir.⁹

Vazgeçilemezlik için çeşitli argümanlar ileri sürüldü.¹⁰ Kant'tan kaynaklanan bir argüman şudur: Vazgeçilmezlik sınırlaması kişilerin onurlu varlıklar olarak statülerini muhafaza etmek için gereklidir. Kant'a göre, insanlığımız özgürlük ve akıl için kapasitemizi kapsar. Bu kapasitelere sâhip olarak kişiler, "bütün fiyatların ötesinde bir tür değer, şeref sâhibidirler. Şeref sâhibi olarak kişiler statüleri ve durumları ne olursa olsun saygıyı hak eder. Eşit temel haklar kişiler için şeref sâhibi varlıklar olarak eşit saygıyı garanti eder (çünkü kısmen eşit saygıyı oluşturur). Temel haklar eşit saygıyı garanti ettiğinden, temel hakların bir moral mübadele (exchange) değeri bulunmaz; özneler (insanlar) haklarını ve insanlıklarını pazarlığa tâbi tutamazlar. Bir insanın özgürlük kapasitesinden özgürce vazgeçmesi ahlâkî olarak geçersizdir, çünkü bu (davranış) bireyin kendi insanlığına hürmet etmez. Her birinin eşit saygı görme (hakkı) statüsünü garanti ederek, vazgeçilmezlik, bireylerin şerefini korur.

Bazıları, Kantçı vazgeçilmezlik argümanını, onun paternalizmi için eleştirirler, ki burada paternalizm muktedir ve rıza gösteren bireylerin kendileriyle ilgili (*self-regarding*) serbest tercihlerinin ve anlaşmalarının, onaylamayabilecekleri menfaatleri korumak için sınırlanması olarak tanımlanır. Eleştiriciler (münek-kitler) kişilere saygının onların bilgiye dayalı gönüllü tercihlerine, bu tercihleri rasyonel olmasa bile, saygı göstermeyi murad ettiğini iddia eder. Eğer bir kişinin kendi onurunu ve özgürlük kapasitelerini muhafaza etmek o kişi için yeterince önemli değilse, bu kişi daha fazla "bireyselliği" veya hissedilen çıkarları sınırlayan bağlayıcı anlaşmalara gönüllü olarak girmekte niçin sınırlansın?¹¹ Bu itiraz liberallerin farklılaştığı ihtilafî bir konuyu gündeme getirir: İnsanlar niçin temel haklara ve özgürlüklere sâhip olarak yola çıkmalıdır? (Kantçıların iddia ettiği gibi) kişilerin akıl ve özgürlük kapasiteleri yüzünden mi? (Liberal faydacıların söyleyebileceği gibi) mutluluk ve arzu kapasiteleri yüzünden mi? (Locke ve do-

---

mindan fark ettiğini iler sürer. Fakat bu (yaklaşım) özgül istihdam sözleşmelerinin mahiyetini yanlış anlar. Bu sözleşmeler meslek özgürlüğünden ve kişinin vücudu üzerindeki kontrolünden vazgeçmesini ilzam etmez. Kişi her zaman sözleşmeden vazgeçebilir ve (genellikle özgül hizmetler sözleşmesi tarafından periyot için olanla aynı meslek (iş) olmamasına rağmen) başka bir iş (meslek) tutabilir. Meselâ, bir profesyonel atlet emekli olup başka bir işe başlayabilir, fakat sözleşmesinin süresi boyunca başka bir takım için aynı sporda yarışamaz.

9 Bir mahkûm, aşıkârdır ki, temel özgürlüklerinin bazılarını kaybeder -teşkilâtlanma özgürlüğü, kendi iyisinin peşinden gitme özgürlüğü, seyahat özgürlüğü ve normal olarak oy verme hakkı- fakat vicdan özgürlüğünü veya bütün düşünce ve ifade özgürlüğünü kaybetmez.

10 Bkz. Mill, *On Liberty*, böl. V, ss. 113-15; Rousseau, *Social Contract*, kitap I, böl. 4, "On Slavery" Rousseau, *The Basic Political Writings* içinde, tr. By David A. Cress (Indianapolis, Hackett, 1987), ss. 144-47. John Ladd tarafından tercüme edilen *Metaphysical Elements of Justice* (New York: Library of Liberal Arts, 1965) s. 58'de, Kant der ki "Hiç kimse kendisinin kişi olmasını bitirecek bir tür bağımlılık sözleşmesi yoluyla kendisini bağlayamaz." "On the Proverb: That May be True in Theory but is of No Practical Use" da (AK VIII: 293, TedHumphrey tarafından tercüme edilen *Perpetual Peace and Other Essays*'de [Indianapolis: Hackett, 1983] alıntılanmakta) Kant demektedir ki, hiç kimse bir kişi olarak eşitliğini, kanunu çiğnemek yoluyla hâric, kaybedemez; eşitlik "bir sözleşme yoluyla..." (kişiden) alınmaz, "çünkü (kendisinin veya başka birinin) hakla uyumlu, onun kendisine sâhipliğini sona erdirebileceği ve evcil hayvanlar cinsine getirebileceği bir eylemi (act) yoktur (olamaz)".

11 Bkz. Joel Feinberg, *Harm to Self* (Oxford: Oxford University Press, 1986), ss. 94-97.

ğal hukuk teorisyenlerinin ileri sürdüğü gibi) hepsi Tanrı tarafından eşit olarak yaratıldıkları için mi? Başka bir sebepten mi (örneğin herkesin kendini gerçekleştirme veya mükemmelleşme kapasitesi)?

Liberal vazgeçilmezlik argümanı bu anlaşmazlık kaynağından kaçınabilir. Çünkü vazgeçilmezlik konusu temel hukukî kurumlara, özellikle de mülkiyet ve kişisel anlaşmaları zorlamak için devlet iktidarının kullanılması kurumlarının dizaynı sorununa gelir.¹² Liberalizmin vazgeçilmezlik sınırlamasıyla ilgili hiçbir şey insanları neredeyse herhangi bir derecede efendi veya tâbi rollerini gönüllü olarak deruhte etmekten menetmez. Eğer bu kişinin rıza gösteren bir başka kişiyle ilişkisinde yaşamak istediği hayat tarzıysa, öyle olsun; bu birlik oluşturma özgürlüğü korunur. Vazgeçilmezlik sınırlaması ima eder ki, kişi her zaman bu esas itibarıyla özel ilişkiden çıkma hakkına sâhiptir.¹³ Problem şu karşı görüşle doğar: Bu özel ilişkiye, zorla uygulanabilme kapasiteleriyle legal sözleşme mekanizması ve özel mülkiyet kurumu sokulmalıdır. O zaman gönüllü kölelik ilişkisi düzenlemesi artık sadece rıza gösteren yetişkinler arasında bir mesele olmaktan çıkar; bir sivik hukuk ve alenî olarak (*publicly*) tanınan hak meselesi olur. Anlaşmanın bir tarafı, bir başka kişi üzerinde sâhiplik veren bir özel anlaşmanın diğer insanlar tarafından tanınmasının ve sayılmasının (saygı görmesini) bir hak olmasını talep etmek için kamusal ve siyasal alana girer. Toplum açıkça paralel bir tavra ve bir insana moral saygı ve ihtimama layık hak sâhibi bir varlık olarak değil fakat bir mülk, sâhiplenilebilen bir nesne olarak muamele etmeye çağrılır. Temel haklardan vazgeçilmesi, politik olarak kabul edildiğinde, sadece (hakları) transfer edene değil, fakat topluma ve toplumun üyelerine de bu işlemleri kabul etme ve destekleme görevleri yükler. Diğerlerinin eşitler olarak moral kaderini ve politik statüsünü ihmal etmeye ve onların sivik ve moral olarak alçaltmaya katılmaya davet ediliriz. Karşılıklı saygı istenmeyen zarardan koruma ve zorluk içindeki kimselerle karşılıklı yardımlaşma legal ve moral görevleri askıya alınır ve toplumun üyeleri kolektif güçlerini bir başkasının “mülkiyetini” sözleşme mükellefiyetine uymak için uygulama yükümlülüğü altına girer.¹⁴ Vazgeçme anlaşmalarını zorla uygulanabilir (*enforceable*)

12 Metinde izleyen argüman şu görevleri kabul etmek için Kantçı olmak mecburiyeti olmadığını varsayar: karşılıklı saygı ve yardımlaşma görevleri; diğerlerine rızaları (istekleri-iradeleri) hilafına ve şahsî çıkar uğruna zarar vermenin yanlış olması; diğer insanlara eşya muamelesi yapmayı içereceğinden köleliğin yanlış olması; ve diğerlerine hak sâhibi kişiler olarak saygı göstermeme. Faydacı ve doğal hukukçu teoriler bütün bunları meşru sebepler olarak kabul edebilir.

13 Brian Barry çıkma hakkının birlik oluşturma özgürlüğü için esas (önemli) olduğunu söyler. Bkz. Onun (kitabı) *Culture and Equality* (Cambridge: Harvard University Press, 2001), ss. 148-62.

14 Bu problemi anlatmak için kölelik sözleşmelerinin ahlâkî ve hukukî olarak bağlayıcı kabul edildiğini varsayın. Köleliğe gençlik coşkuluğu, düşüncesizliği veya ümitsizliği yüzünden sözleşmeyle düşen istismar edilmiş bir kaçağa sığınma sağlamayı kabul ettim. Onu iade etme (geri teslim etme) yolunda legal ve ahlâkî yükümlülük altında mıyım? Bunu yapmazsam birden fazla şeyden suçlu olmaz mıyım: Sadece yardım etmekten ve cesaretlendirmekten değil, fakat aynı zamanda çalınmış altınları alma ve değiştirme gibi mülkiyet suçlarından? Toplumdaki legal ve moral görevlerimi bu kişiye zarar vermeden ve ona eşyalar için uygun kurallara göre muamele ederek nasıl ifa edebilirim? Örnek başka rahatsız edici istikametlerde geliştirilebilir. Köle'nin sâhibinin bir pezevenk olduğunu farz edin. Bu, onu gönülsüz cinsel ilişkiye girmeye zorlamanın onun sâhibinin buna rızası olması hâlinde tecavüz olmadığı anlamına mı gelir? Veya, bu işlem yine de ırza geçmeye, tecavüzçüler onun sâhibinin rızasıyla onun ırzına geçme hakkına sâhip midir? Durum (*case*) ne olursa olsun eğer kölelik anlaşmaları müsaade edilebilir (bir şey) ise, üçüncü tarafların zorlanmış sekse müdahale etmesinin legal olarak olduğu kadar moral olarak da yanlış olacağını kabul etmek zorundayız.

kamusal hak ve meseleleri olarak kabul edersek belirli kişileri iradelerine aykırı (şekilde) zorlamak ve zarara uğratmak ve onlara sanki eşyaymışlar gibi bakma ve cevap verme yolunda bir *mandate* kabul ederiz. Dahası, bu sözleşmeleri tanıma ve uygulamada devlet ve onun organları insanlara buna göre muamele ediyor (eder).

Liberalizm kabul eder ki rızaları çakışan bireyler başka insanlara özel anlaşmalarının bir sonucu olarak bütün sıra dışı ödevler yüklenme haklarına veya güçlerine sâhip değildir. Temel haklardan vazgeçtiren anlaşmalardan veya diğer sözleşmelerden yararlananlar bunları tanıması ve uygulaması için devlete başvurmaz. Belli bir zamanda temel haklarından vazgeçmek bunu yapanın çıkarına olabilir; mamafih, bu sözleşmenin bağlayıcı bir anlaşma olarak açıkça tanınması özel talebi, (liberallerin onları anladığı biçimiyle) diğerlerinin moral görevleri ve çıkarlarıyla çatışır. Dahası, kişilerin statüsünü özgür ve eşit olarak tutma ve sivil ilişkilerin moral kalitesini muhafaza etmedeki kamu yararıyla çelişir. Liberaller, nesne olarak muamele edilmeyi isteseler bile, kamu kanunlarını insanlara hak sâhibi olmayan özneler olarak muamele etmek için kullanmayı reddeder. Liberal kavramsal düzen içinde insanların mülkiyet veya temel haklara sâhip kişilerden daha aşağı olarak siyasî ve hukukî kabulüne yer yoktur.¹⁵

Sözleşme ve mülkiyet herkese *uniform* görevler bindiren kamusal olarak uygulanabilir hak meseleleri olduğundandır ki liberaller her (verili) özel anlaşmanın sonucuna saygı göstermez. Bu mülkiyet ve sözleşme özgürlüğü haklarının daha önce bahsedilen liberal temel haklar listesinden atlanmasıyla bağlantılıdır. Locke'un, nihayetinde, "bir mülkiyet hakkını" genel olarak ileri sürdüğü söylenir.¹⁶

Birçok kimseye onun argümanı mülkiyet haklarını temel haklarla aynı seviyeye yerleştiriyormuş görünür. Fakat Locke doğa hâlindeki mülkiyet anlatımıyla neye niyetlenmiş olursa olsun ne o ne de diğer herhangi bir önemli liberal filozof devletin mülkiyeti ve sözleşmeli anlaşmaları düzenlemek ve onları gerekli olduğunda kamusal iyi için yük altına sokma sıfır yetkisine sâhip olmadığını ileri sürmez.¹⁷

15 Herkesin sivil eşitler ve özgür olarak kamusal tanınması burada hayattır. Bu demektir ki liberal vazgeçilmezlik fikri sadece liberal devletin ve onun vatandaşlarının kölelik sözleşmelerinin zorlanmasında (enforcement) ortak yapılmayacağı fikrine dayanmaz. Kölelik sözleşmelerinin savunucusunun şöyle dediğini farzedin: "Tamam, devletin zorlayıcı güçlerini kölelik sözleşmelerini uygulamak için kullanmayız. Bütün istediğimiz, yararlananların (belki hizmetkârlarının yardımıyla) öz-uygulatma (self-enforcement) yaptığında ceza kanunundan masuniyete sâhip olmasıdır. Hiç kimsenin ellerini kirlütmesine ihtiyaç yok". Liberal pozisyon şudur: Kölelik sözleşmeleri mutlak anlamda geçersizdir, hiçbir legal tanınmayı hak etmez. Gö-nüllü olmayan bir kölelik sözleşmesinin yararlanıcısının kendisinin sözleşmeyi zorla uygulamaya çalışması gerçeği devletin müdahale etmesi için yeterli sebeptir. (Netice itibarıyla bu kişiye şiddet içeren bir saldırdır). Aşağıda ifade edildiği üzere liberaller zorlama gücünün kullanımını nihaî olarak bir kamu gücü olarak görür. Bireyler belli durumlarda (genellikle nefsi müdafaa durumunda) zorlama gücünü kullanmaya yetkilidir, fakat bu güç aşırı biçimde veya kamusal iyiyeye zarar verecek şekilde kullanılamaz. Kişilerin özgür ve eşitler olarak sivil statüsünün muhafazası liberal kamusal ijinin merkezî noktasıdır. Temel haklar bu statüyü korumanın ana aracıdır. Vatandaşlar birbirlerinin temel haklarına (bazıları onları ilga etmeyi istiyor olsa bile) saygı göstermek görevine sâhip olduğundan, devletler bu hakları korumak ve onların uygulanması için uygun şartları hazırlamakla görevlidir.

16 Bu Locke'un kullandığı bir terim değil; Locke "doğal haklara" nadiren referans verdi. Krş. Locke'un "her insanın, sâhip olduğu doğal özgürlüğüne eşit hak" (*Second Treatise*, paragraf 34, John Locke, *Two Treatises of Government*, ed. By Peter Laslett [Cambridge University Press, 1980], s. 304).

17 Devletin mülkiyeti regüle etme, vergileme ve ona kamusal iyilik için yük bindirme yetkisine sâhip olduğunun açık işaretleri

Burada mülkiyet edinme formel hakkı belirli mülkiyetlere haktan, meselâ benim kendi evime hakkımdan ayrılmalıdır. Bağlayıcı sözleşmelere girme hakkı gibi, sâhiplik formel hakkı -şeyler üzerinde hukuk tarafından tanımlandığı gibi haklara sâhip olma hakkı ve bu kapasiteye diğer vatandaşlarla eşit olarak sâhip olma- bütün liberaller için temeldir. (Veya, tanımlandığı anlamda temel değilse, mülkiyet ve sözleşme hakkı gerekli muktadir kılan (yetki veren) haklardır, çünkü onlar çoğu temel özgürlüğün etkili kullanımı için ön şarttır.) Hukuk tarafından tanımlandıkları biçimde sâhiplik ve sözleşme (haklarına) yetkisiz olmak bağımlılık ve/veya köleliğin (*servitude*) işaretlerinden biridir (*Common Law*'da evli kadınların ve çocukların durumunda olduğu gibi). Fakat sâhiplik formel kapasitesi kişinin haklarının muhtevası hakkında veya insanların şeyler üzerinde belirli bir mülkiyet sisteminde sâhip olmasına müsaade edilmesi gereken hakların türleri hakkında pek az şey ima eder.

Klâsik ve yüksek liberal geleneklerden gelen liberaller sâhiplik ve sözleşme legal kapasitelerinin temel haklar olduğunda (veya en azından temel hakları kullanmada elzem olduğunda) hemfikir olabilir. Bazı özel mülkiyetler üzerinde kapasiteyi kontrole sâhip olmak ve korunan bir ev bireysel bağımsızlığın şartlarıdır. Fakat bu demek değildir ki belirli şeylere hakların kendileri temel (veya esas) haklardır.¹⁸ Her liberal anlayışta devlet mülkiyetin kullanımını regüle edebilir ve yasaklayabilir (meselâ, evimi ticarî amaçlarla kullanmamı) ve hatta kamusal iyi için gerekliyse istimlak etme (kaulaştırma) prosedürleriyle mülkiyeti (âdil tazminat ödenmesi hâlinde) alabilir. Bu mülkiyete bir tarihsel ihtimâl (*contingency*) ekler: Mülkiyet hakları, legal olarak tâyin edilmiş olarak, hukuk tarafından etkinlik, kamu güvenliği, yerindelik veya bazı diğer sosyal değerler uğruna (hatırına) değiştirilebilir (*revisable*) olmalıdır. Bu bakımlardan mülkiyet hakları temel değildir. Temel hakları koruma ve muhafaza etmekten başka sebepler için regüle edilebilir ve değiştirilebilir. Liberteryenizmin bir karakteristik işareti mülkiyet haklarının (yukarıda tanımlandığı gibi) hem mutlak hem temel olduğu karşı iddiasıdır. Bir kişinin belirli mallara sâhipliği (meselâ bir otomobil yahut gelir) sosyal değerler uğruna ihlal edilemez veya yük altına sokulamaz. Buna karşılık birinin mülkiyeti kullanması yalnızca diğerlerinin (moral) haklarını korumak için sınırlanabilir. Bu mülkiyet konseptini "mutlak" (diye) adlandıracağım.¹⁹ Mutlak mülkiyet belki de (bölüm II'de tartışıldığı üzere) liberteryen görüşteki en mühim haktır.

18 için bkz. Locke, *Second Treatise*, par.73, 120, 138, 139.

18 Şüphesiz bunlar, eğer belirli (particular) mülkiyet hakları serbestçe transfer edilebilme statülerini sürdürecekseniz, vazgeçilmezlik ima edecek şekilde tanımlanmış olarak temel olamazlar.

19 "Mutlak mülkiyet" kavramı J.S. Mill'in *Principles of Political Economy* kitabında "Of Property" kitap III, bölüm i, kısım 3'den kaynaklanmaktadır. Mill "mutlak mülkiyeti" şartlı (qualified) mülkiyetten ayırır. Mutlak mülkiyet mülkiyet üzerinde her ne şekilde olursa olsun sıfır sınırlama ima etmez. Nozick' göre "X'te bir mülkiyet hakkı nosyonunun merkezî noktası... X ile ne yapacağını belirleme hakkıdır", fakat kişinin opsiyonları sınırlıdır. "Bıçağım üzerindeki mülkiyet hakkım bana onu istediğim yerde bırakma hakkı verir, fakat senin göğsünde değil" (Nozick, *ASU*, s. 171). Diğerlerinin haklarını muhafaza etmek için dizayn edilmiş haklar mutlak mülkiyetle bağdaşabilir.

Fırsat Eşitliği

Liberal yapının ikinci veçhesi sosyal ve politik pozisyonlara girişte siyasal kısıtlamaların olmamasıdır. Pozisyonlar ırksal, etnik veya toplumsal cinsiyetlerinden veya dinî veya felsefî görüşlerinden veya sosyal ve ekonomik pozisyonlarından bağımsız olarak herkese açık tutulacaktır. Eşit fırsat insanların doğumdan sâhip olduğu (tâyin edildiği) sosyal pozisyonlar olduğu ve legal olarak kendi sınıflarından bir diğer sınıfa geçemeyecekleri fikrinin reddinden doğdu. Kant'ın dediği gibi, siyasî yapının (*commonwealth*) her üyesinin kabiliyetinin, çalışkanlığının ve şansının onu getirebileceği (taşıyabileceği her statü derecesine ulaşmasına müsaade edilmeli; ve onun (insan) kardeşleri onun yolunu ırsî (*hereditary*) haklara (ayrıcılıklara) (başvurarak) engellememeli".²⁰ Açık pozisyonlar şartı fırsat eşitliğinin parçasıdır. Bu liberallerin temel hakların eşitliğine ilaveten eşitliği tesis etmesinin (*incorporate*) yoludur.

Liberaller fırsat eşitliğini farklı yorumlar. Fırsat eşitliği formel olarak sosyal bakımdan itibarsız (*disfavored*) grupların sosyal pozisyonlara ulaşmasına mani olan legal veya geleneksel olarak empoze edilen sınırlamaların olmaması olarak tarif edilir. O zaman pozisyonları tahsis etmede ırk, toplumsal cinsiyet ve iş performansıyla ilgisi bulunmayan diğer doğal veya sosyal özelliklere dayalı ayrımcılık legal olarak yasaklanabilir olur. (Bunun) temelini teşkil eden fikir mesleklerin (*career*) (Adam Smith'in dediği gibi) "kabiliyetlere açık" veya (diğerlerinin dediği gibi) erdeme (*merit*) açık olması gerektiğidir, yani pozisyonlar onlar için yarışmak isteyen ve performans taleplerini karşılamaya muktedir herkesçe ulaşılabilir olmalıdır. Klâsik liberaller tarafından tasdik edilen "doğal özgürlük sistemi eşit fırsat formel konseptini kapsar."²¹ Bu okuma ekonomik etkinlik üzerindeki klâsik liberal vurgulamaya iyi uyar.

Diğer liberaller yalnızca pozisyonlara girişteki engelleri ortadan kaldırmanın eşit fırsatı yeterince ciddiye almadığını ileri sürer. Formel kavram çerçevesinde pozisyonların fakirlere açık olduğu (fikri) hayalci değilse nominaldir, çünkü fakirler eğitim yardımları (*benefits*) olmaksızın gözde pozisyonlar için rekabet etmek için hiç gerçek fırsata (eşit veya âdil olmaktan çok uzak) sâhip değildir. O zaman toplum benzer kabiliyetlere sâhip olanların eşit zeminde yarışabileceği şekilde sınıf bariyerlerini giderecek bir eğitim sistemine destek sağlama görevine sâhiptir. Diğerleri hakkaniyetin (*fairness*) daha da fazlasını, yani hem herkesin kapasitesini kullanabileceği (realize edebileceği) (bunu sağlayacak) üniversal sağlık bakımını hem de mülkiyet ve servetin aşırı birikiminin önlenmesini gerektirdiğini iddia eder.²² Daha tam fırsat eşitliği kavramları yüksek liberal geleneğin karakteristiğidir ve klâsik liberalizmle bir ana farklılığı gösterir.

20 Kant, "On the Proverb: That May Be True in Theory But Is of No Practical Use", s. 74.

21 "Eşit özgürlük sistemi" ifadesi Adam Smith'in *The Wealth of Nations*'ından (New York: Random House Modern Library, 1937) gelmektedir. David Gauthier *Morals by Agreement*'da (Oxford University Press, 1986), ilgili pasajı olumlayarak alıntılar (s. 83).

22 Bkz. Rawls'un "âdil fırsat eşitliği" anlatımı (*Theory of Justice*, ss. 73 f./63 f., kısım 14, keza kısım 46; ve *Political Liberalism*,

Bazen eşit fırsatın asla elde edilemeyeceği ve fikrin tamamen hayalî olduğu söylenir.²³ Fakat liberalizmde eşit fırsat asla her sistemde imkânsız bir hedef olan başarının eşit ihtimâlini ima edecek şekilde yorumlanmadı. Mutlak öncelikli bir değer olarak da görülmedi. Liberal düşüncede eşit fırsat belli temel hakların ve özgürlüklerin önceliğini farzeder. Aile radikal olarak değiştirilse veya ilga edilse insanların şanslarını belki daha iyi eşitleyebilirdik, fakat bu birleşme özgürlüğünü ihlâl eder. Liberal eşit fırsat şu demektir: Toplum, birlik oluşturma özgürlüğüyle tutarlı şekilde pozisyonları tahsiste legal bariyerleri ortadan kaldırmalı ve şansın etkilerini azaltmalıdır. Dahası birçok liberal geçmişteki adâletsizliklerin bugünkü etkilerini hafifletmek için, dezavantajlı azınlık sınıflar için, en azından geçici olarak, bir derecede tercihli (kayırlı) muameleyi savunur.

Pazarlar, Tahsisçi Etkinlik ve Sosyal Minimum

Liberalizmin üçüncü bir özelliği ekonomik ilişkilerde piyasalara atfedilen önemli roldür. Liberaller piyasaları farklı sebepler için vurgularlar ancak bu klâsik ve yüksek liberal gelenekler arasındaki bir başka farklı gösterir. Mill ve Rawls gibi yüksek liberaller için piyasalar esas itibariyle meslek ve birlik oluşturma özgürlüğünün ve âdil eşit fırsat elde etmenin şartı (*condition*) olarak görülür. Piyasalar liberaller için normal olarak verimli kaynakların etkili dağıtımını ve böylece malların etkili üretimini pazar –dışı sistemlerden daha iyi teşvik etmesi yüzünden de önemlidir. Öyleyse pazarlar verimli kaynakların tahsisinde önemli bir fonksiyona sâhiptir.

Piyasaların tahsisci rolü bütün liberal görüşlerde bir temel kabuldür. Fakat bu liberalizmi gelirin ve servetin dağıtımını için yegâne mekanizma olarak kullanmaya bağlamaz. İnsanların pazar mübadelesi yoluyla elde edebileceği her gelir ve servete kazanılmış bir hakkının olduğu fikri, en azından yüksek liberal geleneğin üyeleri tarafından reddedilir. Yüksek liberalizmin bir temel ilkesi şudur: Bütün vatandaşlar, bir hak ve adâlet meselesi olarak, münasip şekilde bağımsız olacak şekilde, yani kendi hayatlarını idare ve kontrol ediyor olacak ve temel özgürlüklerinden ve âdil fırsatlardan istifade edecek şekilde, materyal araçların uygun bir hissesine sâhip olacaklardır. Yeterli gelir ve servet olmaksızın kişinin özgürlük ve fırsatlarının pek az değeri vardır. Özellikle yoksullar için serbest ifade ve siyasal özgürlükler neredeyse yararsızdır. Herkesin özgürlüklerinin ve fırsatlarının önemli bir değere sâhip olmasını garanti etmek için yüksek liberalizm bir ölçüde gelir ve servetin pazar dışı yollarla, siyasal kurumlar yoluyla transferini tahayyül eder.²⁴

ss. 184, 284, 363 f). Uygun sağlık bakımının Rawls'un âdil fırsat eşitliği prensibiyle ilişkisi için bkz. Norman Daniels, *Just Health Care* (Cambridge University Press, 1987).

23 Nozick ASU'da bu görüşü ileri sürer, ss. 235-39.

24 Bu yaşadığı zamanda Locke için bile doğru olabilir. Bkz. Locke, *First Treatise*, paragraf 42, *Two Treaties of Government* içinde, s. 170. Locke burada der ki, Tanrı "kullarının hiçbirine, bu Dünyadaki ona mahsus payı içinde böyle bir mülkiyet vermedi, fakat muhtaç Kardeşine onun Eşyalarının fazla olanları için bir hak verdi, öyle ki, onun (muhtacın) âcil (pressing) istekleri bunun çağırısını yaptığında ona bu hak reddedilemez. Kant için bkz. *Metaphysics of Justice*, Ak VI:326 (Ladd trans, s. 93) içinde: "Halkın genel isteği ile ... devlete zenginden tabiatın en gerekli ihtiyaçlarını sağlamaya muktedir olamayanlara

Tersine, klâsik liberaller her bireye bireysel bağımsızlığa uygun gelir ve servet garanti eden bir piyasa dışı mekanizma tahayyül etmez. Bu demek değildir ki klâsik liberaller de bir sosyal minimum sağlamazlar, normal olarak sağlarlar, fakat bu adâletin bir gereği olarak kabul edilmez ve onun yerine her bireyin hak sâhibi olduğu sosyal minimum, insanların açlıktan ölmeyeceği şekilde bir kamusal (*public*) hayır faaliyeti olarak düşünülür (Friedman) veya sosyal çatışmayı önleme ihtiyacı (Hayek) gibi diğer bazı politik değerler tarafından gerektirilen bir çare olarak tasvir edilir.²⁵

Klâsik liberalizmin özelliği rekabetçi şartlar altında gerçekleşmiş pazar dağıtımlarının (*distribution*) veya mükemmel rekabet altında gerçekleştirilecek dağıtımların âdil dağıtımlar için temel standardı sağlayacağı fikridir. Reel pazarlar mükemmel olmadığından devlet piyasaları regüle etme hatta pazar mükemmeliyetsizliklerini düzeltmek için gerekiyorsa gelir ve zenginliği yenide dağıtma görevine sâhiptir. Klâsik liberaller, âdil dağıtımın standardını sağlayıcı olarak pazar etkinliğine kuvvetli vurgu yaptıklarından, özel mülkiyet haklarına ve sözleşme özgürlüğüne büyük ağırlık verirler.

Bunun tersine, Mill, Rawls ve Dworkin gibi yüksek liberaller kabul eder ki, mülkiyet haklarına, hangi mülkiyet kanunları sisteminin vatandaşlarını, temel haklarını ve özgürlüklerini etkin biçimde kullanarak ve eşit fırsatlar avantajından yararlanarak, özgürlük ve bağımsızlıklarını en iyi şekilde realize etmeye muktedir kıldığını sorarak karar verilmelidir. Burada pazarlar âdil dağıtımları belirlemede önemli fakat hiçbir şekilde tek olmayan (*exclusive*) bir role sâhiptir. Dahası üretim araçlarında özel mülkiyeti emreden hiçbir *a priori* varsayım yoktur. Liberal sosyalizm, kamusal sâhipliğin üretken kaynakların pazar (tarafından) tahsisleriyle birleşmesine izin verecek şekilde, teorik olarak mümkündür ve eğer herkesi eşit temel özgürlükleri etkin şekilde muktedir kılmak için gerekliyse, belli tarihî şartlar altında, realize edilebilir olması durumunda (*feasible*), talep edilebilir.²⁶ Dağıtımcı adâleti tanımlamada ve elde etmede pazarların üstün bir rolü mü yoksa ikincil bir rolü mü olacağı sorusu liberal gelenek içindeki ana bölünmeyi işaret eder.

yaşama araçlarını sağlamasını isteme yetkisi verilmiştir" Locke'tan alıntıyla ve onun adâlet ve hayır faaliyetleriyle ilgili görüşleri üzerine bir tartışma için bkz. A. John Simmons, *The Lockean Theory of Rights*, ss. 327-36.

25 Friedrich Hayek, *The Constitution of Liberty*'de (ss. 285-86) "fakirleri rahatlatma'nın yaygın hırsızlık ve düzensizliği önlemede yararlı olduğu yolundaki Hobbescu argümanı ileri sürer. Hayek toplumun "yoksulluğu önleme ve minimum seviyede bir refah temin etme" görevini kabul eder fakat, "refah devletini" bir "eşitlikçi" yeniden dağıtım hedeflediği için reddeder (s. 289). Hayek aynı zamanda sağlık sigortası ve yaşlılık aylıkları için mecburî (compulsory) ödeme gibi sosyal güvenlik tedbirlerini kabul eder (s.298). Toplumun "hiç kimsenin altına düşmemesi gereken bir garanti edilmiş gelir veya taban sağlama ilgisi veya görevi hakkında bkz. Hayek, *The Miracle of Social Justice*, (Chicago: University of Chicago Press, 1976), s. 87, Milton Friedman insana (hayra) dayanan bir kamusal hayırseverlik pozisyonunu savunur görünmektedir: Friedman "Hiçkimsenin korkunç sıkıntı çekmeyeceği şekilde, ülkedeki herkes için bir güvenlik ağı sağlama" ihtiyacını dile getirmektedir. Bkz. Milton Friedman ve Rose Friedman, *Free to Choose* (New York: Avon Books, 1979), s. 110; bu "güvenlik ağı"ni sağlamanın yolu olarak negatif gelir vergisi hakkında bkz. ss. 110-17.

26 Fark ilkesinin hem liberal sosyalizm ve hem de bir "mülkiyet-sâhibi demokrasi" ile bağdaştırılabiliirliği hakkında bkz. Rawls, *Theory of Justice*, ss. 270-74/ 239-42, 280-82/ 247-49.

Kamu Malları

Klâsik ve yüksek liberaller aynı şekilde (ekonomik) kamu mallarının sağlanmasında devlete önemli rol verir.²⁷ Pazarlar belirli malların sağlanmasında (bu malların bölünmezliği yüzünden) başarısız olur, ve bütün liberaller kabul eder ki devletin temel rollerinden biri regüle etme ve vergileme güçlerini kamusal malları sağlamak (veya en azından onların özel araçlarla teminini garanti etmek) için kullanmaktır. Kamusal malların sağlanması liberallerin siyasal otorite ve devlet ihtiyacı için ileri sürdükleri standart bir argümandır. Herkesin diğerinin haklarına saygı göstermesi ve kanunlara itaat etmesi hâlinde bile, hâlâ kamu malları sağlanacak şekilde insanların faaliyetlerini kontrol etmek için bir siyasal otoriteye ihtiyaç olacaktır. Bu argüman Hume'a kadar gider ve ona Adam Smith tarafından şöhet (*prominence*) kazandırılmıştır.²⁸

Klâsik liberalizm *laissez-faire* doktrini ile ilişkilendirilir. Fakat *laissez-faire*'in onu savunan İskoç ve İngiliz klâsik iktisat okulları için ne anlama geldiğini görmek önemlidir. O devletin yeniden dağıtımcı güçlerinin reddi ve “gece bekçisi devlet”in kabulü anlamına gelmedi.²⁹ Kamu mallarını sağlamada ve hatta ekonomik sıkıntıyı hafifletmekte devletin rolü Smith ve diğer klâsik liberaller tarafından vurgulandı.³⁰ *Laissez-faire*, bunun tersine, üretici faktörlerin tahsisi cephesinde devlet müdahalesinin olmamasını ve pazarlara onların akışkanlığı sağlama dışında müdahalenin bulunmamasını ima etti: Liberteryen görüşlerde (göreceğimiz) çok farklı bir şey söz konusudur.

Hukukun ve Politik Otoritenin Mahiyeti (Tabiatı)

Bir liberal sistemin ana nihaî özelliği herhangi bir tek kurumla ifade edilemez fakat bir tek kurum genel olarak liberal politik kurumları karakterize eder – siyasal güç herkes için geçerli (herkese uygulanan) ve ortak iyiyi teşvik eden üniform kamu kurallarını tarafsız olarak çıkararak ve yürüten kamu gücüdür ilkesi. Siyasal güç bazen (liberteryenler gereksiz – haksız yere der) yönetme yetkisi talebinde (iddiasında bulunanlar) tarafından sâhip olunan zorlama gücü tekeli olarak karakterize edilir.³¹

27 Genellikle sözü edilen kamu malları millî savunma, kamu sağlığı ve sağlık tedbirleri, polis ve itfaiye hizmetleri, otoyollar, sokak aydınlatması, limanlar ve kanallar, su ve kanalizasyon şebekeleri, eğitim ve diğerleridir ve bunların hiçbirisi pazar tarafından münasip biçimde sağlanamaz. Kamu mallarıyla ilgili bir tartışma için bkz. Rawls, *Theory of Justice*, sek. 42.

28 Smith, *Wealth of Nations*, book IV, böl. ix; book V, böl. I, pt. 3. 681 vd.

29 Bu konuda bkz. John Gray, *Liberalism* (Milton Keynes: Open University Press, 1986) s.27, ve Stephen Holmes, *Passions and Constraints* (Chicago: University of Chicago Press, 1993), böl. 1. Keza Friedrich Hayek, *The Political Order of a Free People* (Chicago: University of Chicago Press, 1979), ss. 55 ve 187, n.13.

30 Smith'in "kamu işleri"yle ilgili görüşleri için bkz. 32 numaralı dipnot, Smith'in fakirlerle ilgili endişesi için bkz. Holmes, idem. Smith'in İngiliz Fakirler Kanunlarını muhakkak addettiği ve kamusal hayır faaliyetlerine itiraz etmediği not edilmeye değer. (*Wealth of Nations*, s. 135 vd). Fakirlik yardımına hak kazanmak (uygun olmak) için kişinin en azından kırk gündür o yerde ikamet ediyor olduğunun açıkça biliniyor olmasını gerektiren "ikamet" şartını eleştirir, çünkü bu "emeğin serbest akışını" ve seyahat ve yaşanacak (yerleşilecek yeri) seçme özgürlüğünü engeller ("doğal özgürlük ve âdaletin açık bir ihlâli", ibid. S. 141).

31 Minimal devletin siyasal güç üzerinde meşru olarak doğal bir tekel elde ettiği Nozick için bile, devlet politik otorite veya monopol yönetimi iddia etmek için hiçbir hakka sâhip bulunmaz (ASU, s. 108).

Fakat liberalizm meşru politik gücü farklı anlar. Toplum ancak insanlar ortak kurallara uyarsa mümkündür ve kuralların etkin olması için genel ve genel olarak kabul edilmiş olması gerekir. Zorlayıcı müeyyideler bu kuralları uygulamak için gerekli olabilir (veya, olmayabilir),³² fakat zorlama monopolü bir politik sistemdeki en ayırt edici (vasıf-unsur) değildir. Temel olan şey gerekli genel kuralların genel olarak tanınmış bir politik otorite tarafından çıkartılması ve üniform olarak uygulanmasıdır. Politik güç liberaller tarafından bir kamu gücü olarak görülür. Bu şu demektir: 1) Siyasal güç kurumsaldır, kişisel değildir; politik güç, nihaî olarak, belli bir birey tarafından sâhiplenilmez fakat sunî bir kişi, yani kamusal olarak tanınan bir kurum (devlet ve nihaî olarak Locke, Kant ve liberal sosyal sözleşme geleneğine göre, "Politik Yapı" (*Body Politic*)) tarafından sâhiplenilebilir. 2) Politik güç süreklidir, politik güce sâhip kurum devlet ofislerindeki görevlileri periyodik olarak atar ve onların o makamları terkenden sonra da yaşar. Gücü devretmenin adımlarını tâyin etmek (*to specify*) için ortaklaşa kabul edilmiş görevi devralış kuralları gereklidir.³³ Siyasal güç emanet edilmiş bir güç olarak gözetimde (gözetim altında) tutulur; siyasal mevkilerde bulunanlar temsilciler olarak diğerlerinin menfaatine hareket eder. Emanet edilmiş bir güç olarak muhafaza edildiğinden, siyasal güç siyasal iktidar makamında bulunan kişinin menfaatine kullanılamayacaktır. Siyasal güç sözleşmeye dayalı ise, o zaman, yönetilenlerle yönetenler arasındaki karşılıklı yararlı bir pazarlığa (anlaşmaya-*bargaining*) dayanmaz. Burada bir sosyal sözleşme ile yöneten ile yönetilen arasında karşılıklı yararlı bir hükümet (*government*) sözleşmesi arasında bir ayırım yapılmalıdır. İkincisi değil ilkidir ki meşru siyasal gücün bir beyanını (*account*) sağlayarak liberal düşünce tarihinde çok önemli bir rol oynar. Sosyal sözleşme eşitler arasında, herkesin herkesle (yaptığı), bir (hipotetik) anlaşma olarak anlaşılır. Onun amacı bir politik toplum (*Body Politic*) kurmak ve sonra bir anayasa tesis etmek ve bu anayasa temelinde Halkın bir organı olarak hizmet gören bir hükümet (devlet) yaratmaktır. Bu karşılıklı yararın (eşitsiz) tarafları arasındaki özel bir sözleşmeden farklıdır, ki bu devlet sözleşmeleri için kullanılan ekonomik modeldir. (4) Bir emanetçi olarak, devlet ona *Body Politic* (Politik Yapı) tarafından delege edilmiş olan siyasal güce sâhiptir; Halkın temsilcisi (*agent*) olarak iktidarı temsil edilenlerin menfaati için kullanacaktır. Fakat, siyasal güç, kamusal (*public*) olduğundan, herkesi temsil edecektir ve bu yüzden tarafsız biçimde ve yalnızca ortak iyi için kullanılacaktır. (5) Devlet emanetçi olarak ve yalnızca ortak iyi için yöneteceğinden (*rule*) siyasal gücü elinde tutanların yönetme yetkisine sâhip olduğu kabul edilir ve onların

32 Bkz. H. L. A. Hart, *The Concept of Law*, (Oxford: Oxford University Press, 1961), bölüm 10, ki Hart burada zorlayıcı müeyyidelerin (sanctions) hukuk ve bir legal sistem için bir ön şart olduğu görüşüne karşı çıkar.

33 Kuralın devamlılığı demek değildir ki devlet biçimi veya politik yapının kendisi ile de daimidir. Locke, meselâ, Siyasal Yapı'nın (*Body Politic*) bir hükümet biçimine "Süre sınırları koyabilme" imkânını düşünür ve yine de Siyasal Yapı'nın kendisinin, bir legal organ olarak, daimî olduğuna işaret eder (*Second Treatise*, par. 243). Burada Locke'un, hükümet biçiminin Halk tarafından yeniden düşünüleceği periyodik anayasa konvansiyonlarının müsaade edilirliliğini düşündüğünü kabul ediyor. Thomas Jefferson daha ileri gitti ve periyodik anayasal konvansiyonlar ihtiyacını ileri sürdü, ki böylece Politik Yapı üyelerinin her bir yeni nesliyle Anayasayı gözden geçirebilir ve kendisini yeniden ona bağlayabilirdi. Bu derginin dikkatimi Locke'un pozisyonuna çeken anonim hakemine teşekkürler.

legal eylemlerinin meşruluğa sâhip eylemler olduğu düşünülür. Ve onun siyasal meşruiyeti devlete sadakat ve kanunlarına itaat talep etme temeli sağlar.

Bu anlatım Locke'un siyasal gücü "Sadece Kamusal iyi için .....yasaları yapma hakkı " olarak tanımlamasıyla uyumludur (*Second Treatise*, par. 3, keza bkz. par. 171). Locke için ilgili kontrast Robert Filmer tarafından ileriye sürülen mutlak monarşi lehine ilâhî hak doktriniydi. Bu doktrine göre siyasal iktidar özel kişilerin veya ailelerin özel sâhipliği altındadır ve bir bölgeyi ve o bölgedeki halkı kapsar. Siyasal iktidar herhangi bir dünyevî otoritenin engellemeleri veya regülasyonu olmaksızın, onun sâhibinin isteğine göre kullanılır.³⁴ Hukukun hâkimiyeti liberal fikri, bir kimsenin legal sınırlamaların dışında olabileceği yolundaki bu iddiayı reddetmek için evrildi. Hukukun hâkimiyeti, (seçilmiş ve seçilmemiş) temsilî meclisler, kuvvetler ayrılığı, hükümetin yalnızca halkın temsilcisi olarak hareket edeceği konvansiyonu, bunların hepsi politik gücün kamusal mahiyetinin kurumsal ifadeleridir. Demokrasi veya eşit siyasal katılma haklarıyla üniversal oy hakkı bu fikrin doğal bir uzantısıdır; çünkü eğer herkesi etkileyen herkesi ilgilendirirse ve bütün yetişkinlerin normal olarak kendi çıkarlarını anlama ve geliştirmeye muktedir olduğunu varsayarsak, o zaman her bireyin, siyasal prosedürlerde hiç kimsenin haklarının altının oyulması veya menfaatlerinin ihmal edilmemesi için siyasal otoritede bir payının olması gerektiği sonucuna varmak doğaldır. O zaman çağdaş liberalizmin karakteri siyasal iktidarın kamusal mahiyetinin daha ileri (başka) bir özelliğidir; yani (6) *açık demokratik yönetim şartı*.

Liberalizmin ve demokratik yönetimin birleşmesi bir 19. Yüzyıl kazanımıdır. Bu Locke veya Kant'ta veya Hume, Smith ve Constant'ın klâsik liberalizmde bulunmaz; Bentham ve klâsik faydacılar yalnızca tedricen bunu kabul etme noktasına gelmiştir.³⁵

Liberal siyasî sistemlerin altı kurumsal özelliğini ele aldım: Bütün vatandaşlara eşit olarak sağlanan temel hakların ve özgürlüklerin kamusal tanınması ve legal uygulanması; açık meslekler ve pozisyonlarla bir fırsat eşitliği imkânı; üretken kaynakları tahsis etmede pazarlara atfedilen bir merkezî rol; devletin bir sosyal minimum sağlama görevi ve siyasal otoritenin kamusal mahiyeti. Bu kurumların liberal toplumların özelliği olduğunu varsayarsak, liberalizm genellikle karıştırıldığı bir görüşten ayırt edilmelidir.

Liberteryenizm'in Şekil Verici İlkeleri

Liberteryenizme genellikle liberal bir görüş olarak atıfta bulunulur. Bu anlaşılabilir. Nihayetinde liberteryenler bireysel hakları, bireysel özgürlüğü ve bireyle-

34 İlâhî hak doktrini hükümdarın özel iktidarı, gücü kullanmada Tanrıya sorumlu olduğunu düşündü. Ancak, Hükümdar (Crown) dünyada hiç kimseye sorumlu (medyun) değildi. Siyasal güç moral hakla değilse bile pozitif hukukla *de facto* sınırsız kaldı.

35 Locke'un üniversal oy hakkına karşı ve bir "mülkiyet sâhibinin devleti" lehine argümanı için Bkz. Joshua Cohen, "Structure, Choice, and Legitimacy: Locke's Theory of the State", *Philosophy and Public Affairs*, 15, n.4 (1986), 301-24.

rin, başkalarının haklarını ihlâl etmedikleri sürece kendi davranışlarını ve kendi hayatlarını uygun gördükleri şekilde belirlemekte özgür olmaları gerektiği liberal fikrini kabul ederler. Fakat, birçok şey hakların bu liberal formül içinde nasıl yorumlanacağına (*specify*) bağlıdır. Benim tezim şudur: Liberteryenler insanların haklarını bu görüşü liberal konseptin dışına alacak şekilde tanımlarlar. Çünkü liberteryenler liberallerin yaptığı gibi bütün genel hakları kabul etmekle kalmazlar, ilave özgürlükler, yani sözleşme özgürlüğü ve kişilerin mülkleriyle dilediklerini yapması özgürlüğünü ekleyerek daha ileri giderler. Liberaller dâima, uygun biçimde anlaşılmiş bu hakların diğer temel özgürlükleri kullanmak bakımından önemli olduğunu kabul eder. Fakat liberteryenlerin bu ilave özgürlükleri mutlak anlamda tanımlaması veri alındığında, bu haklar üstün bir pozisyon işgal etme ve gerçekte (liberteryenlerin kafasında) temel haklar ve liberal kurumlara (olan) ihtiyacı ortadan kaldırma noktasına gelir.³⁶

Liberteryenizmin temel şekillendirici prensipleri nelerdir? Liberteryenler genellikle kendi görüşlerini zorlamaya ve saldırganlığa karşı veya insanları yapmayı seçmedikleri şeyi yapmaya zorlamaya karşı bir moral emir olarak tasvir eder (Nozick, meselâ, “başka birine saldırmayı yasaklayan liberteryen yan sınırlamayı” vurgular; ve Rothbard anarşizminin “saldırgan zorlamanın regüle edilmiş kurumunu ilga ettiği”nden söz eder).³⁷ Fakat liberteryenler bütün zorlama veya saldırganlıkları kınamaz veya hiç kimsenin seçmediği şekilde davranmaya zorlanmamasını savunmaz. Liberteryenler açıkça kişisel ve mülkiyetle ilgili hakların ve sözleşmeli anlaşmaların zorla uygulanmasını onaylar. Bu tür bir zorlama (enforcement) ihtiyacı bir minimum devlet (için) liberteryen tezlerin(in) temelini sağlar. Keza, bir liberteryen toplumun kurallarını uygulamak için gerekli zorlamanın diğer sistemlerdekinden daha az olacağını söylemek yanıltıcıdır. Liberteryenizmin daha az mı (yoksa daha çok mu) zorlama gerektirdiği onun (aldığı) popüler desteğine ve liberteryen toplumun üyelerinin onun ilkelerini meşru görme ve bu ilkelerin getireceği birçok kısıtlamayı kabul etme derecesine bağlıdır.

Liberteryenler (buna) bir kişinin haklarının uygulanmasının (*enforcement*) diğerlerinin hayatına zora dayalı müdahale olmadığıyla cevap verebilir. Onların görüşünde “zorlama” herhangi bir (*any*) zor kullanımı değil fakat bir başkasının haklarına saldırgan müdahaledir. İnsanlar, (başkasının mülküne girme veya hırsızlık gibi) eylemleri yapmaları engellenince, zorlanmış olmazlar. Bu moralize

³⁶ Burada liberteryenizmin ana müdafileri arasında birçok anlaşmazlık olduğu vurgulanmalı. Nozick iddia eder ki, anarşik liberteryenizmin ziddine, hakları ve hak edişleri (entitlement) korumak için siyasal güç üzerinde bir minimal devletin tekel meşru ve gereklidir. Liberteryenizmin felsefi temelleri hakkında da anlaşmazlık vardır. (Nozick’in Kantçı ve Lockeçu temellerini Narveson’un Hobbesculuğuyla karşılaştırın). Bu ihtilafları atlıyorum. Ben bu görüşler tarafından ortaklaşa belirlenen, onları liberalizmden ayıran temel normatif prensiplerle ilgileniyorum. Keza filozofların her zaman net biçimde liberal veya liberteryen olarak kategorize edilemeyeceğini de kabul ediyorum. Bazı bilinen klâsik liberaller liberteryenizmin belirli özelliklerini onaylar, sosyal minimumun yokluğu gibi. Hatta bazı klâsik liberal olmayanlar, Joel Feinberg gibi, temel özgürlüklerin vazgeçilmezliğini reddeder. Bu karışık görüşlerin insicamlı olup olmadığı ayrı bir tartışma gerektirir.

³⁷ Nozick, *ASU*, ss. 33-35; Murray Rothbard, “Society Without a State”, *The Libertarian Reader* içinde, ed. Tibor Machan (Totowa, N.J. : Rowman and Littlefield, 1982), s. 54.

edilmiş ‘zorlama’ tanımını bazı durumlarda yaygın kullanışla uyuşabilir, fakat bu konuşma tarzını bütün durumlara uzatmanın tuhaf sonuçları vardır. Limitlerine taşındığında moralize edilmiş bu ‘zorlama’ tanımı ima eder ki insanların haklarını tatbik etmek için her haklılaştırılmış zor kullanımı zorlayıcı –olmayandır. O zaman, moralize edilmiş tanıma göre, meşru hapsedme de, bir suç şüphelisini tutuklamak veya tecavüzcüyü yakalamak için zor kullanmak da zorlayıcı olmaz.³⁸

Moralize edilmiş ‘zorlama’ tanımının problemi şartlı olmasıdır; bu hâliyle liberteryenizmin moralize edilmiş tanımını kabul etsek bile, onların zorlama ve saldırıya karşı deklarasyonundan hiçbir gerçek sonuç çıkmaz. Her politik konsept diğerlerine karşı haksız zor kullanımını yasaklar ve bu saldırı ve zorlamaya karşı liberteryen sınırlamanın gerçekten ulaşacağı yerdir. Bu insanların moral haklarını ve hak edişlerini (*entitlement*) ihlale karşı bir yasaktır. O zaman bu hakların ve hak edişlerin muhtevasıyla ilgili tartışmalar, zor ve saldırının yasaklanmasıyla ilgili iddialar değil, liberteryen tezde haklılaştırma yükünü taşımak zorundadır.

Temel liberteryen ilke insanların yalnızca seçtikleri veya rıza gösterdikleri görev ve sınırlamalara konu (*subject*) yapılmaları gerektiğiyle ilgili bir emir de değildir. Davranışlar üzerinde liberteryenler tarafından kabul edilen rızaya dayanmayan (*non-concensual*) sınırlar hayli çoktur. Diğerlerinin kişiliklerine ve fiziksel bütünlüğüne ve davranış özgürlüklerine ve yaygın (*extensive*) mülkiyet iddialarına saygı gösterme görevlerimiz; sözleşmelerimize uyma, hileden kaçınma ve sebep olduğumuz zararları tazmin etme yükümlülüklerimiz özgür iradeye, rızaya veya (fiilî veya hipotetik) hiçbir türden anlaşmaya dayanmaz. Liberteryenler bunların insanların sosyal etkileşimden (*interaction*) bağımsız olarak sâhip olduğu doğal haklar ve ödevler olduğunu iddia eder. Rıza, gönüllülük ve sözleşme üzerindeki vurgularına rağmen, liberteryenler tercih edilmiş moral haklar ve görevler listesini haklılaştırmak için rızaya veya sosyal anlaşmalara başvurulara muhaliftirler. Sözleşme özgürlüğü insanların liberteryen bir toplum içinde sâhip olduğu belirli hakları ve yükümlülükleri tanımlamada ve Nozick’in minimal devletinin orijini anlatımlarında merkezî bir rol oynar. Fakat bir sosyal sözleşme fikri bireysel sözleşme özgürlüğünün kendisini haklılaştırmada veya alanını tanımlamada hiçbir role sâhip değildir; aynı şey diğer moral hakların ve görevlerin herhangi birinin liberteryenlerin görüşü temelinde haklılaştırılması için de doğrudur.³⁹

“İnsanlar birbirinin özgürlüğüne mümkün olduğu kadar az müdahale etmelidir” diyen liberteryen deklarasyonlar neyi değiştirir? (Narveson, s.32) Bu deklarasyonlar

38 Burada bkz. G. A. Cohen’in liberteryenlerin ahlâkileştirilmiş özgürlük kavramı tartışması, “Capitalism, Freedom, and the Proletariat”, *Liberty* içinde, ed. By David Miller (New York: Oxford University Press, 1991), bl. 8; keza, “The Structure of Proletarian Unfreedom”, Cohen’in kendi kitabı *History Labor, and Freedom* içinde (Oxford University Press, 1988), s. 256.

39 Bu Jan Narveson’un liberteryenizmi savunmak için sözleşmeciliğin David Gauthier versiyonunu kullanması için de doğrudur. Gauthier’i izleyerek Narveson Hobbescu tabiat-hâli çizgisini moralize etmek için bir “Lockeçu provisa”ya (Lockeçu Şart) başvurur, ki bu tabiat hâlinde sözleşmeden önce ilgili (involved) herkese bir özgürlük hakkı ve kapsayıcı (exclusive) sâhiplik hakları vererek bir anlaşma doğar (*The Libertarian Idea* [Philadelphia: Temple University Press, 1967], ss. 175-77.

yon liberteryenlerin müdahale edici davranışları minimize etme peşinde koştuğu anlamına gelmez. İnsanların çoğunun (durumları müsait olmadığı için) onun (liberteryen toplumun) mutlak mülkiyet kurallarını kabul etmediği; nafakalarını (*subsistence*) temin etmeye eğilimli oldukları ve başkalarının mülküne tecavüzden veya hırsızlıktan dolayı daimî ve düzenli müdahalelerle karşılaştığı, popüler desteğe sâhip olmayan bir liberteryen toplum tahayyül etmek kolaydır. Müdahaleyi minimize etme yolundaki liberteryen tezlerin özü minimum, müdahale etmeyen eylemleri değil, fakat sâhip olduğumuz politik görevlerin türlerini ve özellikle pazardan kazanılan varlıkları dezavantajlıları yararlandırmak için transfer etme uygulanabilir (*enforceable*) yükümlülükleri minimum seviyede tutmaktır. Hâlâ, pazar dağıtımlarının, bunun insanların eylem özgürlüğünün ve fırsatlarının üzerine yüklediği sınırlamaları nazarı itibara almadan, tam olarak kontrol edilmesini ve kullanılmasını haklılaştıran daha derin bir ilkeye ihtiyaç vardır.

Bu ilke bir özgürlük veya serbestlik nosyonunda bulunabilir mi? Liberteryenler genel olarak bu iddialarla ilgili görüşlerini, “politik meselelerde yegâne ilgili düşünce (endişe) bireysel özgürlüktür” (Narveson, s. 7); veya “Liberteryenler kabul ederler ki özgürlüğe diğer bütün siyasal değerlerden daha fazla değer verilmelidir” (Machan, s. vii); veya “Liberteryenizm fikri bireysel özgürlüğü maksimize etmektir” (Narveson, s. 175) gibi sözlerle ifade ederler. Nozick, daha ihtiyatlı (davranarak), bu tür bir genel iddia dile getirmez. Fakat şunu iddia eder: “özgürlük dağıtım ‘kalıplar’ını bozar” (ASU, s. 160), ve özgürlük için münasip bir saygı duyan herkesin dağıtımca adâletin kalıplanmış teorilerinin özgürlüğe bağlılığı ihlâl ettiğini görmesi gerektiğini ileri sürer.⁴⁰

Bu beyanlar liberteryenizmin popüleritesini büyük ölçüde açıklar, çünkü pek az insan bireysel özgürlüğün politik önemini inkâr eder. Fakat liberteryenizm özgürlüğü liberalizmden daha fazla onaylamaz (*endorse*). Gerçekten, liberteryenizm bireysel özgürlük ve otonomi, insanların kendi-kendine yeterli olması ve opsiyonlarını ve hayatlarının önemli veçhelerini kontrol edebilme derecesi olarak özgürlüğe liberalizmin yaptığından çok daha az önem atfeder. Liberteryenler öznel özgürlüklerin türleri ve bireylerin özgürlükleri üzerine diğerlerinin özgürlüklerini korumak için yerleştirilecek sınırlamaların türleriyle ilgili (olarak) liberallerden daha farklı bir konsepte sâhiptir. İnsanların, diğer insanlar için (yaratacağı) sınırlamalar veya sonuçlar ne olabilirse olsun, şeylerde hemen hemen sınırsız biriktirme, kontrol etme ve transfer etme haklarına (mülkiyet) sâhip olması gerektiği temel liberteryen kuraldır. Nozick’in -“özgürlük kalıpları bozar”- iddiasını tasfiye etmek için (söyleyeyim), dağıtım kalıplarını bozan liberallerin kabul ettiği *per se* özgürlük veya herhangi bir temel özgürlük değildir. Daha ziyade, kalıpları bozan biriktirme (*accumulate*) ve tüm mülkiyet haklarını dilediğine

40 Bkz. Nozick, ASU, ss. 160-64, ki bu sayfalar Nozick’in meşhur Wilt Chamberlain örneğini ve gelir vergisinin “angarya ile aynı seviyede olduğu” iddiasını kapsar. Yararlı bir tartışma için bkz. Jonathan Wolf, *Robert Nozick* (Stanford: Stanford University Press, 1991), ss. 83-92.

transfer etme sınırsız özgürlüğüdür. Fakat, bu özgürlükler seti, temel olmayı bir tarafa bırakalım, niçin önemli olmalıdır? Onun önemli olduğuna yönelik bir iddiayı desteklemek için önce bir liberteriyen mülkiyet ve transfer hakları argümanına ihtiyaç var. Bazı temel ilkeler bu mutlak özgürlüklere hakkı temellendirmeli.

Liberteriyenlerin normal olarak başvurdukları konseptlerin -özgürlük, rıza, zorlamama, saldırmama, müdahale etmeme- daha derin bir ilkeye referansla güçlerini ve muhtevalarını kazandığını iddia ettim. Bu ilke nedir? Liberteriyenizm belirli bir insanların bireysel hakları konsepti, ve özellikle insanların mülkiyet hakları, yani bireylerin şeylerin sâhipliği, kullanımı, transferi ve kullanımında kullanabileceği türden haklar ve güçler üzerinde kurulur. Mülkiyet konseptinin merkeziliği Rothbard ve Narveson'un görüşlerinde aşikârdır. Her ikisi de bütün spesifik özgürlükleri bir özgürlük genel hakkı içinde toplarlar. Sonra şunu iddia ederler: Özgürlük hakkı, bütün diğer haklarla birlikte, sonunda, bir nihaî hak, kişinin kendi üzerindeki mülkiyeti tarafından desteklenen, mülkiyet haklarıdır. Narveson der ki: "Özgürlük mülkiyettir... liberteriyen tez gerçekten *kendimize bir mülkiyet olarak hakkımız varolan tek temel haktır*".⁴¹ Rothbard şöyle yazar:

En derin anlamda mülkiyet haklarından başka hiçbir hak yoktur... Her birey, doğal bir gerçek (olgu) olarak, kendisinin sâhibidir, kendi kişinin yöneticisidir. O zaman, kişinin "insan" hakları... gerçekte her insanın kendi varlığındaki mülkiyet hakkıdır ve bu mülkiyet hakkından onun ürettiği maddî eşyalara mülkiyet hakkı doğar.⁴²

Nozick yine daha ihtiyatlıdır, bu tür geniş genellemelerden kaçınır. Yine de "klâsik liberal öz sâhiplik nosyonu" adını verdiği şeye dayanır. Nozick iddia eder ki, dağıtımcı adâlet nonliberteriyen prensiplerinin problemi onların "diğer kişilerde (kısmî) mülkiyet hakları" icap ettirmesidir (ASU, s. 172; keza bkz. 281-83). Demokrasiye gelince, o da her kişinin kendisi üzerinde sâhip olduğu mutlak mülkiyet haklarını ihlâl eder, çünkü o "halkın, halk için, halk tarafından sâhiplenilmesi"nden başka bir şey değildir (ASU, s. 290).

Bu iddialar ve bunlar gibi argümanlar liberteriyenizmin mülkiyetle ilgili olduğu kadar özgürlükle ilgili olmadığı yolundaki şüpheleri doğrular. Liberteriyenizmin düzenleyici kurumsal prensibi şudur: Bireyler şeyleri toplamak, kullanmak, kontrol etmek ve transfer etmek için mutlak haklara sâhiptir. Bu tartışmalı kurumlara zemin bulmak için liberteriyenler mülkiyet konseptini, öz-sâhiplik nosyonu aracılığıyla, her bireyin kendi kişisi ve güçlerine uzatırlar. O zaman, temel liberteriyen iddia her kişinin kendisinin, vücudunun ve güçlerinin mutlak sâhibi olduğudur.⁴³ Her birimiz kendi kişilerimizde mutlak mülkiyete sâhip olduğumuz-

41 Narveson, *The Libertarian Idea*, s. 66. "Liberteriyenizm fikri her bir kişinin kişiliğini (kendisini) o kişinin kendi mülkiyeti sayarak bireysel özgürlüğü maksimize etmektir" (s. 175).

42 Murray Rothbard, *Power and Market* (Kansas City: Sheed Andrews and Mc Meel, 1977), s. 238. Keza John Hospers'in "her kişinin kendi hayatının sâhibi olduğu ve hiç kimsenin başka hiç kimsenin hayatının sâhibi olmadığı doktrin" şeklindeki liberteriyenizm tanımı için bkz. "What Libertarianism is", *Libertarian Alternative*, ed. Tibor Machan (n.p: Nelson - Hall, 1974).

43 Diğerleri mülkiyetin ve öz-sâhipliğin liberteriyenizmdeki merkeziliği için benzer fakat daha detaylı gözlemler yaptı. En dikkate

dan, bunu şunun izlediği varsayılır: Her kişi diğerlerinin mülkiyet haklarıyla tutarlı (biçimde) sâhip olduğu veya kazandığı şey üzerinde mutlak güçlere sâhiptir. Bu kavrayışta bir kişinin özgürlükleri o kişi tarafından sâhip olunan şeyler arasındadır; bu anlamda “özgürlük mülkiyettir”.

G. A. Cohen der ki, “Nozick’in siyasî felsefesi polemikçi gücünün çoğunu .... her kişinin kendisinin moral olarak haklı sâhibi olduğu çekici düşüncesinden alır”.⁴⁴ Bu çağdaş Amerikan toplumunda polemiksel câzibeye sâhip olsa da, öz-sâhiplik fikri câzibesinden daha fazla kafa karıştırıcıdır. Eğer bütün liberteryenlerin öz-sâhiplik ile kastettiği her kişinin kişisi ve güçleri bakımından kapsayıcı (exclusive) haklara sâhip olmasıysa, o zaman öz-sâhiplik temel hakların ve özgürlüklerin standart liberal anlatımlarına dönüşür: Vicdan özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, seyahat ve kişinin bütünlük özgürlüğü, bir müsaade edilebilir iyiye göre davranma özgürlüğü ve diğerleri. Fakat liberteryenler bundan fazlasını kastederler; aksi takdirde kendilerinin kaynakların bireysel kontrolü ve dağıtımıyla ilgili en ihtilafli sonuçlarını çıkartamazlar. “Öz-sâhiplik” ve “kendinde mülkiyet” ile daha fazla ne kastedildiği liberteryen argümantasyonunun bu temel safhasında hayatîdir.

Liberteryenler, genellikle “mülkiyet”i, bir şeyle ne yapılacağını kontrol etme ve belirleme sınırsız özgürlüğünü kapsayan, sezgisel olarak açık bir nosyon olarak kabul eder görünmektedir.⁴⁵ Fakat, mülkiyet, legal ve moral bir kategori olarak bundan daha karmaşıktır. Mülkiyet kişilerin şeyleri kullanması, kontrol etmesi, transfer etmesi ve tasarruf etmesi ve tasarruf etmek bakımından sâhip oldukları haklar, güçler, görevler ve sorumluluklar türlerini tâyin eden tafsilatlı bir kurumsal kurallar sistemidir. Mülkiyet sistemleri bu kuralların nasıl tanımlandığına bağlı olarak değişir. Bir mülkiyet sisteminde izin verilen davranışlar (kişinin mülkünü satmak veya miras bırakmak tam hakları gibi) başka mülkiyet sistemlerinde yasaklanabilir.⁴⁶ Kavramsal olarak (yalnızca bazıları gerçekleştirilebilir ve çok azı âdil olmakla beraber) sayısız sayıda mülkiyet sistemleri vardır. Mülkiyet konseptleri ve mülkiyet hakları bu arka plana atıfla tanımlanabilir: Bunlar, kendilerine şu veya bu mülkiyet kuralları sistemine göre içerik verilen formel ve ikincil kurallardır. Bir kimsenin (legal) olarak bir şeye sâhip olduğunu söylemek o kişinin bir mülkiyet sistemi içinde belli anahtar kullanım haklarına ve kontrol

değeri (için) bkz. G. A. Cohen, “Self-ownership, World-Ownership, and Equality” *Self-Ownership, Freedom, and Equality* (Cambridge: Cambridge University Press, 1995) adlı kitabındaki öbür yazılar; keza bkz. Jonathan Wolf, *Robert Nozick*, ss. 7 vd. ve s. 29.

44 Bkz. Cohen’in “Self-Ownership, World-Ownership, and Equality” sinin orijinal versiyonu, *Justice and Equality Here and Now*, ed. By Frank Lucash (Ithaca: Cornell University Press, 1986).

45 Fikir şöyle görünmektedir: Kişiler kendilerinde mutlak sâhiplik haklarına sâhip olduklarından elde ettikleri sâhipsiz kaynaklarda, kendileri için emekleriyle ürettikleri (yaptıkları) ürünlerde ve bu ürünler için mübadele ettikleri her şeyde mutlak mülkiyet kazanırlar. Bkz. Rothbard, *Power and Markets*, s. 1. Nozick yine daha nüanslıdır: “İnsanlar mülkiyeti bir şeye sâhip olma olarak anlamaz, fakat haklara sâhip olma olarak anlar ..... ki bunlar teorik olarak birbirinden ayrılabilir” (ASU, s.281). Fakat yine de sâhibi olmayan şeylere ilk sâhip olmanın mutlak mülkiyet hakları verdiğini (getirdiğini) kabul eder.

46 Meselâ, erken common law’da “hür miras” (free entailment) mülk sâhiplerinin mülklerinden vazgeçmesini yasakladı; toprak mülkiyeti kanunla yaşayan en büyük erkek çocuğa geçti. Bu sistem piyasa sisteminin hâkim olmasıyla feshedildi.

güçlerine sâhip olduğunu söylemektir; “mülkiyeti” (*ownership*) oluşturan (teşkil eden) haklar ve güçler ailesi genellikle geleneksel olarak kurulan mülkiyet sistemlerini birbirinden farklılaştırır.⁴⁷ Bunun uzantısı olarak (*by extension*) mülkiyet veya sâhiplenme hakkıyla ilgili moral talepler (iddialar) (*claims*) kişiyi âdil bir mülkiyet sisteminde şeyler bakımından sâhip olması gereken haklar, güçler, görevler ve sorumluluklar türleri hakkında spesifik iddialara (taleplere) bağlar.⁴⁸

Eğer mülkiyet bu şekilde anlaşılırsa, alışıldık (*familiar*) fakat karmaşık mülkiyet ve sâhiplik kavramlarını kurumsal çerçeveler dışında anlamak zordur. Liberteryenler, kuşkusuz, kurumsal mülkiyet kavramını reddeder. Tezleri açısından esas olan kurumsal olmayan (*noncorporative*) doğal mülkiyet ve sosyallik-öncesi mülkiyettir. Bu kavramların açık olduğunu varsayarlar ve mülkiyet haklarının şeyleri kullanmak ve tasarruf etmek (*disposal*) için sınırsız hakları kapsadığının aşikâr olduğuna inanırlar. Liberteryenlerin öz-sâhiplik ve kişinin kendisinde mülkiyet kavramlarını tartışmalı hâle getiren şey onların bir kişinin öz kapasitelerine normatif olarak şeylere uygulanan bir normatif ilişki atfetmeleridir. Bir kişinin, legal kölelik kurumu içinde, bir başkasının legal olarak sâhibi olabilecek olmasına rağmen bir kimsenin legal veya moral olarak kendisinin sâhibi olması ne demektir? Bu (nun sorulması) “öz-sâhiplik”in kavramsal tutarlılığını inkâr etmek değildir; belki birkaç anlatım (*accounts*) verilebilir (aynen özbilinç (*self-consciousness*) dönüşlü nosyonunun birkaç anlatımının olması gibi). Locke (meselâ) “kişinin kendisinde mülkiyet hakkı”nı hiç kimsenin politik olarak bir diğerine tabî (*subject*) olarak doğmadığını fakat herkesin reşitliğe ulaşması durumunda kendini yönetme haklarına sâhip olduğunu kastetmek için kullandı.⁴⁹ Fakat, korkarım (*suspect*) liberteryenlerin ‘öz-sâhiplik’ ile neyi kastettiklerini bir anlarsak, kavram birçok kimsenin nazarında sâhip olduğu bütün sezgisel câzibeyi kaybedecektir, çünkü onun kaçınılmaz olarak ima ettiği Locke’un ve izleyen bütün liberal düşünürlerin reddettiği bir şeydir; yani kişinin kişinin kendisini bir nesne (*fungible*) yapma kapasitesine sâhip olduğudur.

47 ABD hukuku nadiren sâhiplik (*ownership*) kavramını kullanır. Kullanılan en yaygın kavram “mülkiyet çıkarı” (*property interest*) kavramıdır, ki bunun farklı türleri vardır, bu türlerin her biri çeşitli haklar ve görevler tarafından ayrılır.

48 Liberteryenler ve öz-sâhipliğin diğer savunucuları ortaklaşa şunu iddia ederler: Kişinin kendi kişisine ve güçlerine sâhip olması kişinin emeğinin ürününe sâhipliğini ve bundan dolayı birinin mülkiyetinin ürününe sâhipliğini ima eder. Fakat problem şudur ki, bir kişinin “ürünü” veya “katkısı” bir kurumsal çerçeveden bağımsız olarak tâyin edilemez. Liberteryenler, fazla delil olmadan, genellikle varsayar ki, bütün mutlak mülkiyet hakları bir tabiat hâlindeki (kendine mal edişten (sâhiplenmeden) türer. Burada dayanan Rawlscu mülkiyet kavramının daha geniş bir açıklaması için bkz. benim “Property as an Institutional Convention in Hume’s Account of Justice” adlı yazım, *Archiv fuer Geschichte der Philosophie* 73. No.1 (1991): 20 – 49 ve “Morals by Appropriation” adlı makalem, *Pacific Philosophical Quarterly* 71, no.4 (1990): 279-309.

49 Locke, kişinin kendinde “mülkiyet” arkaik kavramıyla şunu kasteder görünmektedir: Herkes kendi kişisinde belli (kesin) haklara sâhiptir ve politik olarak hiç kimseye tâbi (subordinate) değildir. Locke kişilerin kendi kişilerine karşı şeylerde mülkiyete karşı durdukları pozisyonla aynı pozisyonda oldukları (yolundaki) liberteryen fikri tasdik etmedi. Locke’un sosyal sözleşme doktrini, kişilerin kendi kişilerinden vazgeçme veya elden çıkarma (*dispose of*) hakkına sâhip olmadığı, çünkü herkesin kendilerini Tanrı’nın mülkiyeti olarak münhasıran muhafaza etme görevine sâhip olduğu şeklindeki) tabiat kanununa dayanır (bkz. *Second Treatise*, böl. 6). Locke’un “mülkiyet” kullanımı hakkında bkz. Simmons, 226 vd.; ve Tully, *A Discourse on Property*, s. 116.

Liberteryenizm Niçin Liberal Bir Görüş Değildir

Temel Hakların Tam Vazgeçilmezliği

En merkezî liberal kurumların, bireysel özgürlüğü ve bağımsızlığı garanti etmek için gerekli temel hakların ve özgürlüklerin korunması olduğunu iddia ettim. Liberteryenler liberallerin kabul ettiği bütün hakları kabul ettiklerine ve yalnızca daha fazla özgürlükler, yani sözleşme ve mülkiyet mutlak özgürlüğü eklediklerine bizi inandırmak isterler. O zaman liberteryenler, sadece liberalizmi, doğal sonuçlarına götürerek, geliştiriyorlarmış gibi kendi görüşlerinin bize daha fazla özgürlük sunduğunu iddia ederler. Problem, bu eklenen özgürlüklerin liberteryen öz-sâhiplik anlatımıyla birleştiği zaman, temel özgürlükler fikrinin altını oymasındır. Çünkü liberteryen öz-sâhiplik fikrinin nihaî olarak geleceği anlam kısmimize, kişimizin kapasitelerine ve moral kişilik haklarına karşı şeylerdeki haklarımızı karşı durduğumuz normatif ilişki içinde duracak olmamızdır. (Liberteryen düşüncede) bütün haklar mülkiyet hakları olarak anlaşılır. O zaman özgürlüklere hak kişilerin sâhip olduğu ve tasarruflarında tuttuğu birkaç tür haktan yalnızca biri olur. Temel haklar başka bir tür mülkiyet hakkından daha büyük moral veya politik öneme sâhip değildir. Fakat, mutlak sözleşme özgürlüğünün hayatî önemi -yani bütün sözleşmeli anlaşmaların kamusal olarak tanınacak ve uygulanacak (*enforced*) olması- veri aldığında, bunu, bütün özgürlüklerin, aynen herhangi bir ekonomik mal gibi- vazgeçilebilir olabileceği (fikri) izler.

Sonuç olarak, bir liberteryen şemada, vazgeçilmezlik için, bazı haklar kişilerin bütünlüğü ve bağımsızlığı için öylesine esastır ki, onlardan rıza ile vazgeçilemez fikri için bir yer yoktur. Nitekim, Nozick der ki, “Benim paternalist olmayan pozisyonum kabul eder ki, bir kimse, bir üçüncü tarafa karşı öyle yapmama veya ona müsaade etmeme yükümlülüğüne girmediği kendisiyle herhangi bir şey yapmayı seçebilir (veya başka birine izin verebilir)”.⁵⁰ Tam sözleşme özgürlüğünün liberteryen kabulü çerçevesinde okunduğunda, başkasının kişiye “herhangi bir şey” yapmasına müsaade etme, başka birine, seni, ne için anlaşmış veya hâlihazırda ona nasıl itiraz ediyor olursan ol, daha önceki anlaşmalarına uymaya zorlamak için devletin (veya başka birinin) zorlayıcı güçlerine başvurma hakkını verme kapasitesini ima eder. Şaşırtıcı olmayacak şekilde, Nozick daha sonra der ki, bir özgür sistem kişinin kendisini köleliğe satmasına izin verir.⁵¹ İşleme serbestçe girildiğini varsayarak, bu işlemi, bir zaman köleliğe rıza göstermiş fakat, şimdi, gayet anlaşılır şekilde, fikrini değiştirmiş talihsiz kişiye karşı uygulamak minimal devletin rolüdür. Bundan şu çıkar: Kölelere sâhip olmak ve insanlara iradelerine karşı nesnelere karşı muamele etmek hakkında moral olarak itiraz

⁵⁰ Nozick, *ASU*, s. 58.

⁵¹ Nozick, *ASU*, s. 331; keza bkz. s. 283.

edilebilecek bir şey yoktur;⁵² dahası devletin veya bir üçüncü tarafın kölelik veya diğer uşaklık (*servitude*) sözleşmelerine uymaya zorlaması gayri âdil değildir.

Daha önce kölelik anlaşmasını basitçe birlik oluşturma özgürlüğü tarafından korunan rıza gösteren yetişkinler arasında özel meseleler olarak kabul edilmesinin (anlaşılmasının) yanlış olduğunu ileri sürdüm. Eğer gerçek birlik oluşturma özgürlüğü söz konusu olsaydı, o zaman her bir taraf ilişkiyi özgürce sona erdirebilirdi. Fakat burada farklı bir şey var: Kendindeki hakların sözleşmeli transferi, ki bu kişinin diğer temel hakları yanında birlik oluşturma özgürlüğünü de ihlâl eder (inkâr eder). Sözleşmeler, tabiatları icabı, artık, sadece, diğerlerinin haklarını ve görevlerini etkilemeyen özel ilişkiler değildir; diğerlerinin haklarını ve yükümlülüklerini değiştiren kamusal olarak uygulanabilir anlaşmalar olurlar. Sözleşmeler diğerlerinin omzuna sözleşme şartlarını tanıma ve saygı gösterme, devletlerin omzuna ise zorla uygulanabilirlik görevleri yükler. Bu gerçekler “özel sözleşmeler” ortak terimi tarafından gözden saklanmamalıdır. Liberteryenler bütün hakların vazgeçilebilirliğini sanki bu insanların özgürlüğe ve gönüllü seçimlerine saygı gösterme meselesiymiş gibi tasvir ederler. İnsanlar üzerinde tam veya hatta kısmî hâkimiyeti (*dominion*) zorlayan bir sosyal sistemin daha iyi bir tasviri şudur: O bir ters (ahlâksız, yoldan çıkmış) mülkiyet sistemidir. Çünkü liberteryenler bireylerin davranış özgürlüğünü muhafaza etmeye değer veriyor değildir, bireylerin bağımsızlığına veya haklarını kullanma ve hayatlarının önemli yönlerini kontrol etme kapasitelerine değer veriyor hiç değildir. Onun yerine, liberteryenler için çok önemli olan şey, bireylerin özgürlükleri, bağımsızlıkları veya menfaatleri için sonuçları ne olursa olsun tarihî olarak türetilmiş bir mülkiyet hakları sistemini muhafaza etmektir. Liberteryenizm, netice itibariyle, özgürlükle mutlak mülkiyet ve sözleşme haklarını koruma ve uygulamaya ilgili olduğu kadar ilgili değildir. Liberteryenlerin temin ettiği (*provide*) özgürlük kişilerde ve şeylerde mutlak mülkiyete referansla tanımlanır: Sonunda bu haklara kimin sâhip olacağı, sâhip olduklarını liberteryen transfer prosedürlerine ve yansınırlamalara riayet ederek elde edildiği sürece, moral olarak önemli değildir.

Liberteryenler yine de şeylerde ve kişilerde mülkiyet haklarının dağıtımının hakların sâhiplerinin rızaları tarafından türetilmesi gerektiğinde ısrar edecektir. Fakat bu liberteryenlerin her bireyin özgürlüğüne, herkesin (eşit derecede yoğun) arzularına eşit saygı göstermenin faydacıların eşitliğe ve her bireyin mutluluğunu muhafaza etmeye temel değer verdiğini göstermesinden daha fazla değer verdiğini göstermez. Her iki durumda da bir eşyaları (faydacılar için mutluluk, liberteryenler için özgürlük) dağıtma karar prosedürünün, bu prosedürün yaratacağı dağıtımlar üzerinde hiç kontrol olmaksızın, bir yüzüyle (özelliğiyle) ilgi-

52 Liberteryenler şöyle itiraz edebilir: Köle sözleşmelerini (zorla) uygulamanın ne yaptığının farkında olan (purported) kölelerin iradelerine karşı olduğu şüphe götürür. “Nihayetinde, onu kabul ettiler! Hür bilgili rıza kesinlikle bağlayıcıdır çünkü o iradeyi ifade (veya temsil eder, yahut, hatta, onu oluşturur (teşkil eder))”. Bir bireyi onun istemediği şekilde davranmaya zorlamanın onun iradesine karşı olduğunu farz ediyorum. Onun daha önce şimdi yapmaya zorlandığı şekilde davranmak için kendini bağlamış (commit) olması gerçeği, şimdi iradesine karşı (aykırı) davranmaya zorlanıyor olduğu gerçeğini değiştirmez.

leniyoruz. Liberteryenlere göre, her kişi kendisinin ve transferle kazanılmış her mülkiyetin sâhipliğiyle başlar. Bu mülkiyet haklarının eşit öneme sâhip olduğu düşünülür ve her kişi sâhip olduğu hakları transfer etmede tam olarak özgürdür. Herhangi bir hakka öncelik verilirse, bu, hakları ve güçleri dağıtma prosedürel mekanizmasını belirleyen sözleşme ve transfer mutlak özgürlüğüdür. Fakat (liberallere göre) bir kişinin özgürlük, bağımsızlık ve eşit bir vatandaş olarak statüsünü kurumsal olarak tanımlamak için gerekli temel hakları, özgürlükleri ve güçleri korumaya hiç dikkat edilmez. Böylece (şu) tuhaf ihtimâle varırız: Birinden (bir kişi veya grup) başka herkesin özgürlükten ve bağımsızlıktan mahrum olduğu, dünyanın ve içindeki her şeyin birinin (veya daha muhtemelen bazı sınıfların) olduğu –ve yine de liberteryen prosedürler ve yan-sınırlamalar yerine getirildiği için bunun doğru ve âdil olduğu– (bir dünya).⁵³ Ne kadar gayri muhtemel olsa da bu örnek liberteryenlerin temel hakları ve özgürlükleri veya bireysel kendini-yönetme ve bağımsızlığı muhafazaya ilgilerinin yokluğunu vurgular.⁵⁴ Bu liberalizmle esaslı bir farklılığı işaret eder. Hiçbir liberal rejim anayasal olarak korumuş haklarının birinden veya daha fazlasından vazgeçmeye çalışmış bir kişiye karşı bir anlaşmayı uygulamaz, ona müsaade etmez. Çünkü bunlar bir bireyin, rasyonel olarak kendi iyisine karar vermeye ve davranışlarının sorumluluğunu almaya muktedir hür insanlar (*agent*) olmasını sağlayan haklardır. Liberalizm bu özgür moral agency'yi kabul eder ve onu temel hakların kurumsal tanınması yoluyla güvenceye almaya çalışır. Çünkü hakların temel olması, hiç kimsenin arzuları tarafından çiğnenmeye açık olmaması demektir. Aslî (*fundamental*) olarak, temel haklar, kendilerini temel haklarından mahrum bırakmak ve özgürlük ve bağımsızlıklarını iptal etmek isteyenlerin taleplerine karşı korunur.

Liberteryenler liberallerin, bir bireyin bütün özgür kararlarını tanımayı reddettikleri için, özgürlüğe “daha az saygı” gösterdiğini söyleyerek itiraz edecektir. Fakat hiçbir görüş bir bireyin bütün özgür kararlarının saygı göreceğini söylemez; liberteryenler, herkes gibi, özgür kararların diğerlerinin haklarını ihlal etmemesini ister. Bu yüzden liberteryenlerle liberaller arasındaki konu bütün müsaade edilebilir özgürlüklerin aynı seviyede ve eşit derecede önemli olup olmadığı veya bazı özgürlüklerin diğerlerinden daha önemli olup olmadığıdır. Liberteryenler sözleşme ve mülkiyet özgürlüğüne öncelik atfeder. Liberal başka özgürlüklere, bir kişinin sorumlu ve bağımsız bir birim olarak statüsünü muhafaza etmek bakımından hayatî olan özgürlüklere öncelik verir. Bu özgürlükle-

53 Nozick'in Lockeçu Proviso'su (hiç kimse bir tabiat hâlinde olduğundan daha kötü duruma düşürülemez) böyle bir ihtimâli önleyeceğe benzemez, çünkü onun amacı sâhipsiz şeylerin elde edilmesine sınırlar koymaktır, kişideki orijinal hakların transferine değil.

54 Liberteryen aynı şeyin sırf çoğunlukçuluk olarak anlaşılın demokrasi için de söylenebileceğiyle itiraz edebilir. “Demokrasi totaliteryenizmle sonuçlanabilir mecburen demokraside bir şeyin yanlış olması anlamına gelmez”. Aynı fikirde değilim, çünkü kavramsal ihtimâl demokrasinin moral sınırlarını gösterir. Saf majoriteryenizm –çoğunluğun her istediği âdil, hakkaniyetli ve hatta meşrudur görüşü- mantıksızdır. Çoğunluk yönetimi, onun alanını tanımlamak ve çoğunlukların kabul edebileceği kanunların türlerini sınırlamak için daha geniş bir adâlet konsepti içine alınmalıdır. Bu sebeple (eğer varsa) pek az kimse mü-nasip bir adâlet anlatım olarak saf çoğunlukçuluğu savunur, fakat insanlar liberteryenizmi, müsaade edilebilir dağıtımlara hiçbir sınırlama koymamasına rağmen (uygun görüp) savunur.

rin önceliği esas (veri) alındığında liberaller kişinin bütün özgürlüklerini ondan alan sözleşmeler yapma kararlarını tanımazlar ve böyle yapma özgürlüğüne saygı göstermezler. Eğer bu liberteryenlerin liberallerin “özgürlüğe daha az saygı” gösterdiğini söyledikleri zaman kastettikleri şeyse, sadece ana noktayı tekrar söylemektir: Liberaller tam vazgeçilebilirliği reddederler. Liberaller özgürlükten vazgeçme haklarının tanınmasının özgürlüğe saygı göstermek değil onun kıymetini azaltmak olduğunu; özgürlüğü kalite olarak farklı ve daha az değerli bir şeyle ticareti yapılabilir bir eşya hâline getirdiğini söyleyerek cevap verebilir.⁵⁵

Mutlak Mülkiyet ve Tiksindirici Ayırım

Bundan sonra eşit fırsatı meydana getiren liberal kurumlara yönelik liberteryen tavırları inceleyin. Biraz olsun anlaşıldıysa eşit fırsat, sadece göze çarpan (*salient*) sosyal sınıfların üyelerinin tercih edilen sosyal pozisyonlara girmesinin önünde engellerin olmamasından daha fazlasını gerektirir. Jim Crow kanunları Güney'deki ayrımcılığın tek ana sebebi değildi.⁵⁶ Birçok yerde, eğer varsa, pek az kanun siyahların arzuya şayan sosyal pozisyonlara girmesini, beyazların muhitlerinde mülk almasını, özel okullara ve kolejlere girmesini veya hastaneleri, restoranları, otelleri ve beyazlar tarafından işletilen diğer yerleri kullanmasını açıkça yasakladı.⁵⁷ Yine de bunlar beyazlar arasındaki zımnî (sözsüz) (genellikle apaçık) anlaşma sayesinde oldu. Özel olarak empoze edilen kısıtlayıcı anlaşmalar, ayrımcı iş uygulamaları ve siyahların berbat ekonomik statüsü yüzünden ayrımcılık ve tefrik empoze eden yasalara pek az ihtiyaç vardı. Bu görünmez ele bırakılabilirdi.

Liberteryenizm bu tür haksız ayrımcılığı yasaklayacak hiçbir ilkeye sâhip değildir, bu tür hiçbir kanuna müsaade etmez.⁵⁸ Bu mutlak mülkiyet ve sözleşme haklarına verilen sıkı önceliğin sonucudur. Liberteryen mülkiyet konsepti der ki insanlar mülkiyetlerini istediklerine transfer edebilirler. Dahası, hile ve cebire getirilen yasaklamalar dışında, sözleşmeli anlaşmalara hiçbir legal sınırlama konulamaz. Bundan şu sonuç çıkar: İstihdam, eğitim ve malların ve hizmetlerin sağlanmasında ırksal, etnik, toplumsal cinsiyete dayalı veya dinî ayrımcılıkta gayri âdil

55 Burada liberteryenlerin (daha önce bahsedilen) alelâde sözleşmeli anlaşmaların iradeyi ifade ettiği, veya temsil ettiği veya teşkil ettiği ısrarı hakkında daha fazla düşünülmelidir. Bu onların vazgeçme sözleşmelerini uygulamayarak irade (*will*) otoritesini inkâr etmenin sıradan sözleşmeleri dahi uygulamanın moral zeminin altını oyduğu tezlerine ana desteği sağlar. Fakat vazgeçme sözleşmelerini geçersizleştirmek iradeyi inkâr ettiği için rutin sözleşmelerin otoritesini tehlikeye atarsa, o zaman üçüncü tarafları öldürme veya diğer suçları işleme sözleşmelerini hükümsüz kılmak da daha rutin sözleşmelerin otoritesini tehlikeye atma durumunda olmalıdır. Liberteryen şunu söyleyerek cevap verecektir: Kriminal sözleşmeler durumunda iradeyi (isteği-*will*) ve sözleşme özgürlüğünü geçersiz kılmaya yeterli sebep (yani üçüncü tarafların haklarını korumak) vardır. Fakat o zaman vazgeçilmezlik liberal argümanı diyebilir ki aynı şekilde vazgeçme anlaşmalarını hükümsüz kılmak ve uygulanmalarına izin vermemek için yeterli sebep, yani kişilerin özgür ve eşit olarak statülerini koruma, vardır. Bu tartışmayı liberaller ile liberteryenler arasındaki anlaşmazlığın gerçek kaynağına, yani bireysel hakların temeline geri götürür. Liberteryenler adına bu itirazı yapan bir eleştirmene teşekkürler.

56 Bkz. C. Vann Woodward'un şu ufuk açıcı eseri: *The Strange Career of Jim Crow*, gözden geçirilmiş ikinci baskı (Oxford: Oxford University Press, 1966), s. 102.

57 Bu konuların hepsi hakkında bkz. Woodward, *ibid*, ss. 98, 101 ve 99.

58 Narveson bu konuda gayet açıktır; bkz. *The Libertarian Idea*, ss. 313-18. “Bir iş gerçekten özelse, bu demektir ki o sâhiplerinin mülkiyetidir. Sâhipleri onunla istedikleri şeyi yaparlar” (s. 315).

bir şey yoktur. Liberteryenler “kabiliyetlere açık meslekler” klâsik liberal görüşüne sahte bağlılık gösterir; fakat doktrinlerindeki hiçbir şey bu fikrin yaygın şekilde ihlâlüne engel olmaz. Liberteryenler ırksal olarak ayrımcı ev edinme kalıplarının kasıtlı empozisini yasaklayan kurumlara da müsaade etmez; ve aynısı bu bütün diğer malların ve hizmetlerin satışı veya temin edilmesi için de doğrudur. Irk, toplumsal cinsiyet ve diğer ayrımcılık biçimleri, liberteryenizme göre, gayri-ekonomik, çirkin veya saygısız olabilir de, gayri âdil değildir. O zaman, liberteryen mülkiyet hakları liberallerin vatandaşların temel çıkarları olarak gördükleri şeye karşı bağnazlık ve çirkin ayrımcılığa örtü sağlama durumuna gelir.

Pazarlar ve Tekeller

Rekabetçi şartlar altında pazarlar normal olarak üretken kaynakların etkin tahsisine ve (efektif) talebi karşılamak için artan eşya çıktısına izin verir. Fakat eğer piyasa faaliyetleri regüle edilmezse, serbestçe bir araya gelen bireyler tam da diğerlerinin opsiyonlarını sınırlamak üzere dizayn edilmiş, üretken çıktıyı teşvik etmek yerine engelleyen anlaşmalara girebilirler. Liberteryenizm için çok merkezî olan sınırlanmamış sözleşme özgürlüğü hakkı ima eder ki piyasalar bütünüyle kendi kendini regüle edicidir, devletin pazarın akışkanlığı garanti etmede oynayacağı hiçbir rolü yoktur. O zaman rekabeti teşvik etmek, rekabetçi olmayan anlaşmalara girmeyi caydırmak için kanunlara ve kurumlara yer yoktur. Bu durumda liberteryen mülkiyet anlayışının tabiatında mevcut sınırsız biriktirme haklarıyla birleşmiş mutlak mülkiyet hakları kolayca kartellere veya monopollere yol açabilir. Birinin kereste, petrol veya su kaynakları gibi bazı kıt doğal kaynaklar üzerinde mutlak kontrol (gücü) kazanması ve istediği fiyatı (onlara) uygulaması liberteryen mülkiyet haklarıyla tamamiyle tutarlıdır. Bu tür şeyler (*arrangement*) tahsis bakımından etkin değildir. Fakat, liberteryenler, serbest ekonomik işlemlere ve bireylerin kaynaklar üzerindeki mutlak kontrolüne her müdahaleyi reddettiklerinden, üretken (*verimli-productive*) kaynakların etkin tahsisine ikincil bir değer atfederler. Bireylerin mutlak mülkiyet ve sözleşme haklarını muhafaza etmek daha önemlidir.⁵⁹ Piyasa gücünün aşırı birikmesini önlemek için devlet tarafından uygulanacak kurumsal düzenlemelerin yokluğunda (*absence*), liberteryen hak edişlerin (*entitlement*) muhtemel sonucu bir endüstride bir kartelin kontrolünü tesis eden bir dizi anlaşma olacaktır. Bu safhaya bir defa erişildiydi, liberteryenizmin ekonomik köleliğe dönüşmesini hiçbir şey değil sadece iyi niyet engelleyebilir.

Ekonomik etkinliğin liberteryenler için ikincil öneme sâhip olduğunu söylemek etkinliğe müracatların liberteryen teoride hiçbir yerinin olmadığını söylemek anlamına gelmez. Benim iddiam etkinliğin sistemin temel ilkelerini (yani mutlak mülkiyet ve sözleşme hakları ve gelir ve servetin dağıtımı) tesis etmede hiçbir önemli rol oynamadığı ve etkinlik düşüncelerinin liberteryen sözleşme ve

⁵⁹ Meselâ monopol fikri tam tamına tanımlanamazdır ve “birinin kaynaklarını kendi dilediği gibi kullanması (aynen alındı) özgürlüğün işaretidir” diyen Narveson’a bakın: (*The Libertarian Idea*, s. 203).

mülkiyet haklarını korumak için feda edileceğidir. Nozick'in anlatımında, etkinlik mülkiyet haklarını tanımlamakta ve ihtilafları çözmeye hesaba katılacak birkaç düşünceden (*considerations*) biridir,⁶⁰ ve, dahası; bir tabiat hâlinde başlangıç (ilk-*initial*) sâhiplenmesinin diğerlerinin durumunu kötüleştirmemesidir (Locke-çu şart). Fakat etkinliğe bu atıflar basitçe elde edilebilecek şeyler üzerine zayıf sınırlar koymak ve bir sefer elde edilen mülkiyet haklarının sınırlarını tâyine yardım etmek anlamına gelir. Mülkiyet hakları bir defa tanımlanır ve elde edilirse, mülkiyetin daha sonraki kullanımlarının, transferlerinin ve tasarrufunun (*disposal*) etkin olması için hiçbir gerek (*requirement*) yoktur. Diğerlerinin hakları ihlâl edilmezse ve diğerleri bir tabiat hâlinde olacaktan daha kötü duruma düşürülmezse, kişi dilediği kadar mülkiyeti biriktirebilir, kullanabilir ve elinde tutabilir.⁶¹ Bunun tersine (hem Pareto'da hem Kaldor-Hicks'de) etkin kullanım zamanından önceki *status quo*'ya atıfla veya uzak geçmişte var olmuş (gerçek veya hayalî) bir tabiat hâline atıfla belirlenmez. Bu bakımdan etkinlik düşünceleri Nozick'in düşüncesinde esas veya Nozick'in düşüncesinin bir parçası değildir.⁶²

Kamu Mallarının ve Bir Sosyal Minimumun Liberteryen Reddi

Liberteryenizmde devletin kamu mallarını, pazarlar tarafından etkin biçimde ve yeterince temin edilemeyen malları teminine yer yoktur. Liberteryen devletin görevi münhasıran hakları ve hak edişleri ihlâllere karşı korumak, sözleşmeli anlaşmaları uygula(t)mak ve ihtilafları çözmektir. Devletin kamu mallarını sağlamak için insanları vergilendirmesi gayri âdil biçimde zorlayıcıdır; devletin bazılarını vergileyip (onlardan elde ettiğini) (sağlık bakımı, işsizlik, âcil durum yardımı vs. amacıyla) diğer kimselere yeniden dağıtması gibi. Devlet (varolan hakları uygula(t)maktan başka) gelir ve serveti dağıtmakta oynayacak hiçbir role sâhip değildir; dağıtımları bütünüyle insanların hür kararları tarafından belirlenecektir: Bu meseleleri burada fazla tartışmaya gerek yok, çünkü, liberteryenler bunların onların pozisyonunda merkezî olduğunu vurgular.⁶³

Bir Özel Güç Olarak Siyasal Güç

Locke'tan beri liberaller siyasal gücü esas itibarıyla devletin üç ana fonksiyonu olarak anladı: Politik güç (devlet) (1) Kamu kurallarını koyma ve onları değişen şartlara cevap vermek için gözden geçirme, (2) Bu kurallar arasında doğan ihti-

60 Bkz., meselâ, ASU, s. 280, ki burada Nozick der ki: "belki paketin (bundle) veya mülkiyet haklarının dış çizgisi dışsallıkların en etkin şekilde nasıl (sisteme) dâhil edileceği hakkındaki düşünceler tarafından şekillendirilir." Nozick, bu fikrin, en azından daha fazla incelenmeye değer olduğunu söyler.

61 *Provisa* (şart) hakkında bkz. Nozick, ASU, ss. 178-82.

62 Gauthier'in satıhta benzer doğal kendine mal etme tezi ile karşılaştıran, ki bu tez der ki bir tabiat hâlinde mülkiyet hakları dâima etkin kullanım yararına göre gözden geçirilebilir. Bkz. Gauthier, *Morals by Agreement*, ss. 293-94. Gauthier'in klâsik liberal anlatımı her hayatî safhada ekonomik etkinlik düşüncelerini (endişelerini-*considerations*) (sistemine) itibak ettirmek için dizayn edilmiştir. Nozick'in tabiat hâlinde Gauthier'in geçici (eğreti-provisional) mülkiyet hakları anlatımıyla kıyaslanabilir hiçbir şey yoktur. Nozick'e göre bireyler, kendilerinin doğal hakları ve özgürlükleri ve bireysel otonomi ve öz-sâhipliği düşünceleri sayesinde sâhiplenilmiş (sâhibi olmayan) kaynakları elde edince hemen mutlak mülkiyet elde eder.

63 Bkz., meselâ, Nozick, ASU, s. ix.

lafları karara bağlama ve (3) Gerekli olduğunda bu kuralları onları ihlâl edenlere veya hüküm verici çözümlere direnenlere karşı zorlama otoritesidir (yetkisidir). Locke'a göre bu üç güç tabiat hâlinin "kusurları"nı gidermek için gereklidir.⁶⁴ Bu kusurlar (Locke'un anlatısına göre), bir sosyal sözleşme aracılığıyla siyasal toplumun yaratılmasına sebep olur. Bu politik toplum ("Politik Yapı" (*Body Politic*) veya "Halk") bir anayasa yapma ve halkın bu fonksiyonları halk adına yerine getirecek emanetçi organı olarak devlete sınırlı politik güç verme yetkisine sâhiptir.

Liberteryenizmin bir tuhaf özelliği, yasama otoritesinin, kuralları koyma ve düzeltme ve sosyal konvansiyonları geliştirme (gözden geçirme) yetkisine sâhip bir kamu kurumunun, yokluğudur. Yeni ve geliştirilmiş kurallar ihtiyacı görünmez el ve özel işlemler tarafından çok sayıda özel tercihlerin nihaî birleşmesi yoluyla karşılanacaktır. Liberteryenler genel olarak karar verme (*adjudicative*) ve yürütme güçlerinin kişi ve mülkiyet haklarını korumak için gerekli olduğunu kabul ederler. Fakat bu fonksiyonlar özel koruma ve hakemlik hizmetleri (Nozick'in anlatısında bir "egemen koruma şirketi", ki bu minimal devlettir) tarafından yerine getirilir. Ortak olarak tanınan ve yasama otoritesine sâhip olduğu kabul edilen hiçbir kamu organına ihtiyaç yoktur. Siyasal güç özel olarak icra edilir.⁶⁵

Liberteryen özel politik güç konsepti Nozick'in minimal devlet anlatımında açığa çıkmaktadır. Nozick'in anlatımı seçici olarak Lockeçudur, çünkü o insanlığı koruma ve muhafaza etme ve muhtaç ve sıkıntılı kimselere yardım etme görevini ihmal etmemektedir.⁶⁶ Bu, Nozick'i, bir Lockeçu tabiat halinin sakinlerinin

64 Tabiat hâlinin devlet ihtiyacına yol veren üç "uygunsuzluğu" veya kusuru için bkz. Locke, *Second Treatise*, seksiyonlar 124-26, Tabiat Kanunlarını açıkça tâyin etmek için tarafsız yargı ihtiyacı için bkz. sek. 136-37. Üç kusur, "tesis edilmiş, yerleşmiş, bilinen Hukukun yokluğu", "tanınan ve tarafsız yargıçın" yokluğu ve "(hukuku ve cezaları) âdil bir şekilde yürütecek ..... gücün yokluğu"dur. Locke kuvvetler ayrılığını (ABD'deki anlamında) savunmaz, fakat (İngiliz Anayasası altında olduğu gibi) yargısal gücü yürütme gücü içinde muhafaza eder ve yasama gücünü "üstün" tutar görünür (sek.132). Bölüm 13'te Locke, "*Common Wealth*'in yasama, yürütme ve Federatif Gücü'nü, (bu) sonuncusu dış politikadan ve savaş ile barıştan sorumlu tutacak şekilde, ayırır (sek. 146).

65 Nozick bireylerin diğerlerine empoze edebileceği risk seviyesini belirlemek için bir karar mekanizması ihtiyacını kabul eder. "Fakat bunu yapmak (*acomplish*) için kesin (tam) mekanizmanın daha iyi tasvir edilmesi gerekmektedir; ve aynı zamanda böyle bir mekanizmanın bir tabiat hâlinde nasıl doğmak zorunda olacağını gösterilmesi gerekmektedir. Bunun iması şudur: Bu tür prosedürlere "bir görünmez-el mekanizmasının işleyişi yoluyla ulaşılmaması" gerekmektedir. (ASU, s. 74). Bazıları benim liberteryenizmde yasama otoritesine yer olmadığı iddiasını kabul etmeyebilir. Fakat tekrar Nozick'in (paradigma olarak aldığı) görüşüne odaklanın. Nozick'in minimal devleti niçin basitçe doğal hukukun bilinmeyen (şüpheli-*indeterminate*) ve tartışmalı meselelerde karar verecek kurallar yapma göreviyle yükümlü bir komite yaratamasın ki? Meselâ, nehir kenarı haklarını tanımlama problemini ele alalım: Bu komite, diğer şeyler arasında, nehir yatağı sâhiplerinin, belirli sınırlar ötesinde, suyu kirlenmeye veya suyun akışının önüne set çekmeye hakkının olmadığını söyleyen bir kurallar seti koyabilirdi. Bu karar meşru kanun statüsüne sâhip olur mu? Hatırlayın ki Nozick'in minimal devleti aslında zor üzerinde doğal bir tekele sâhip bir anonim şirkettir. Bu şirket *de facto* olarak kurallar yapma ve uygulama gücüne sâhip olsa da, böyle yapmak için hiçbir hakka veya yetkiye sâhip değildir, ne de bunları talep eder (bkz. ASU, ss. 108-110). Minimal devletin sâhip olacağı her hak veya güç onun üyelerinden kaynaklanmalıdır. Hiç kimse veya hiçbir grup tek taraflı olarak herkese uygulanacak kurallar çıkartamayacağından, bu minimal devlet için de doğrudur." Egemen koruma şirketinin eşsiz olarak (münhasıran) sâhip olduğunu iddia edebileceği hiçbir hak yoktur" (ASU, s. 109), tahmin ederim, kanun yapma otoritesi dâhil.

66 Bkz. Locke'un *Second Treatise*'inin 159. seksiyonu, ki Locke burada "Temel Tabiat ve Devlet Kanunu'na yani ..... Toplumun bütün üyelerinin muhafaza edileceğine" işaret eder (sek. 8, 16, 18, 134, 135 ve 183'te de atıf yapılmış). Temel kanun yüzünden her birey "insanlığın geri kalanını muhafaza etme" kadar "kendini muhafaza etme" görevine de sâhiptir. Politik topluma katılma ve politik otoriteyi tanıma görevini çıkarımsamak da (infer), eğer açık şekilde gerçekleştirilmiyorsa, Locke ile tutarlıdır, çünkü sosyal sözleşme tarafından haklaştırılmış devletler her bireyin kendini ve bütün insanlığı muhafaza etme görevinin etkin ifası için gerekli arka plan şartlarıdır.

(*inhabitants*) durumlarının rahatsızlıklarından, uygunsuzluklarından bir sosyal sözleşme ile kurtulmalarının irrasyonel olacağını ileri sürmeye muktedir kılmaktadır.⁶⁷ Onun yerine kişilik (*personal*) ve mülkiyet haklarını uygulamak için rekabet hâlindeki koruma şirketleriyle ayrı özel sözleşmelere girerler. En sonunda bir koruma şirketi, koruma hizmeti almak isteyen ve bunun için ödeme yapmaya muktedir olanlara “koruma hizmetleri” sağlamada doğal bir tekel kazanır. (Bu “egemen koruma şirketi” “ultra-minimal devlet”tir). Müşterilerin isteklerine, şartlara, ve ödeme kabiliyetine bağlı olarak farklı koruma hizmetleri “paketleri” sunulur. Bu dominant koruma şirketi, ödemede bulunmaya muktedir olmayanlara bedel uygulamaksızın bir minimum seviye koruma hizmetleri sağlayınca (“en az pahalı koruma politikası”) minimum devlete evrilir. Bu hizmetler seçici olarak üye olmayanları korur: Bu kimseler ücret ödeyen üyelerin saldırganlıklarına karşı korunur, fakat saldırgan üye olmayan kişilerden korunmaz.⁶⁸

Böyle anlaşıldığında liberteryen devlet bir özel sözleşmeler ağı içinde doğar ve onun tarafından ayakta tutulur.⁶⁹ Bu anlaşmalar ağı bugüne kadar varlığını korumuştur ve minimal devleti muhafaza etmek için gereklidir. Minimal devletin müşterileri kendilerinin korunma “policelerini” (*policies*) satın almalıdır, aynen araba veya sağlık sigortası almaları gibi. Ödeme istek ve kabiliyetlerine göre farklı hizmetler için sözleşme yaparlar; ödeyemezlerse, o zaman minimal devletin müşterilerine karşı minimal koruma alırlar. Onun müşterisi olmayanlara (koruma hizmetleri almaya eşit derecede âciz (*unable*) diğerleri) saldırganlığına karşı koruma sağlanmaz.

Siyasal güç kavramını nasıl değerlendireceğiz? O liberalizmle nasıl kıyaslanabilir? H. L. Hart ileri sürdü ki bütünüyle âdetlere ve insanların yeni durumlara koordine edilmemiş cevaplarına dayanan ve hakları ve görevleri tanımlayan-tâyin eden genel olarak tanınmış ve kabul edilmiş prosedürleri olmayan ve değişen şartlara derhal cevap veren kamusal kurallar koymayan bir devlet statik ve ilkel

67 “Bir bireyin bütün bir anonim anlaşma yoluyla kazanabileceği her şeyi birey ayrı iki taraflı anlaşmalar yoluyla kazanabilir” (ASU, s. 90).

68 Üye olmayanlara üye olanlara karşı bedelsiz koruma hizmeti onlardan şirketin, şirketin hakemlik (arbitration) prosedürleri çerçevesinde ödemede bulunan müşterilerle ihtilaflarını çözmeyi talep etme karşılığında tazmin olarak sağlanır, böylece bu kimseler haklarının özel uygulanması (enforcement) haklarını kaybederler. Bkz. ASU, böl. 2 ve 5, bilhassa ss. 101-19.

69 Bu iddia ve bu bölümdeki bunu izleyen argüman -liberteryenizmin feodalizme benzediği- minimal liberteryen devlet ve anarşik liberteryenizm tarafından öngörülen rekabet içindeki koruma şirketleri için geçerlidir. Nozick, minimal devletin “moral olarak meşru köle devlet” (ASU, s. 333) olduğunu ve “daha geniş her devletin insanların haklarını ihlâl edeceğini” söylemesine (ASU s. 149) rağmen, yine de, daha “yaygın bir devlet”in teorik olarak minimal devletten meşru olarak doğmasına, böyle olmasına anonim olarak karar verildiği sürece, açık kapı bırakır. Nozick, demokrasinin (kavramsal olarak demokrasiye benzer bir şeyin) bir minimal devletten nasıl doğabileceğini uzun uzun tartışır. Bu demokrasi anlatımı bir karikatürdür, zira, herkesin kendini birbirine köle yapmasını gerektirir (involves). Bu daha yaygın bir devletin nasıl olabileceği “hikâyesi”nin “böyle bir devleti gayet câzibesiz hâle getirmek için dizayn edildiğini” söyler (ASU, s. Xii). Her hâlde, dediği gibi, “birçok kimseyi kapsayan bir toplumdaki gayet gayri muhtemeldir ki” minimal devletten daha fazlası yaşayabilir, çünkü anonim rıza gerekecektir. Bu görüşlerin ışığında Nozick’in, minimal devletin, kavramsal bakımdan realistlik olarak mümkün tek meşru devlet olmamakla beraber, realistlik olarak mümkün tek devlet olduğunu iddia ettiğini düşünüyorum. Bu onun minimal devletin “yegâne moral olarak meşru” olduğu aşikâr ifadesini açıklar. Bu derginin dikkatimi Nozick’in görüşünün bu özelliğine yönelten bir anonim hakemine teşekkür borçluyum.

olmaya mahkûmdur.⁷⁰ Liberteryenizme bir meydan okuma bunun onun kaçınılmaz kaderi olmadığını göstermektir. Görünmez El ne kadar bilgili ve enformativ olursa olsun, liberteryen şirketler (*agents*) değişmez şekilde soyut haklarından ve görevlerinden emin olamayacak ve onların uygulanması hakkında anlaşmazlığa düşecektir. Liberteryen ilkeleri netleştirecek ve tarihî şartlara ve yetkili şekilde spesifik durumlara uygulanacak kamu kuralları çıkartan bir kamu kurumunun yokluğu (Locke'un dediği gibi) büyük "uygunsuzluk"la sonuçlanacaktır. Liberteryen doğal hukukun prensiplerini açıkça tâyin edecek ve onların kurallarını mevcut şartlar altında ifade edecek kurumlar olmaksızın, mülkiyet, sözleşme, kıymetli kâğıtlar, ciro edilebilir senetler, patentler ve telif haklarını meydana getiren sayısız sofistike kuralların sadece Görünmez El tarafından nasıl evrileceğini anlamak zor. Bu kurumlar bir yasama gücü olmaksızın evrilerek ortaya çıksa bile, değişen şartları karşılayacak şekilde, etkinsiz kuralları elimine ederek ve onların yerine yeni kurallar koyarak, kuralları değişen şartları karşılamak için gözden geçirecek bir legal organ var olmayacaktır. Değişen normları yeni şartlara-durumlara adapte etmek için bütün liberteryen kuralların ve kurumların evrileceği tedricî ilerleyiş dışında hiçbir kurum yoktur.

O zaman liberteryenizm altında siyasal güç budanır çünkü ortak olarak tanınan bir yasama otoritesi mevcut değildir. Dahası, mevcut yürütme ve yargı güçleri özel ellerde kalır. Liberteryenizmin en karakteristik özelliklerinden biri insanların haklarının uygulanması ve korunmasının, özel market işlemleri tarafından temin edilecek ekonomik bir mal olarak muameleye tâbi tutulmasıdır.⁷¹ Başlangıçta her bir birey tarafından sâhip olunan bu özel siyasal güçler her birey tarafından ayrı sözleşmeli anlaşmalarla pazarda koruma, hakemlik ve uygulatma hizmetleri sağlamak için rekabet eden diğer özel kişilere aktarılır. İnsanların istediği ve ödeyebileceği siyasal hizmetlere bağlı olarak farklı düzenlemeler yapılır. Nozick'in modelinde en sonunda bir tek hâkim koruma şirketi siyasal güçte bir *de facto* tekel elde eder; rakipleri iş alanından çekilir. Rothbard'ın modelinde ve diğer anarşik versiyonlarda böyle bir tekelin olmasına ihtiyaç yoktur; galiba rekabet içindeki koruma şirketleri birlikte var olabilir. Her iki siyasal güç anlatımında da siyasal güç ödeme yapabilenlerin menfaati için ve her kişinin pazarlıkla elde ettiği uygun şartlara göre özel olarak kullanılır.⁷² O zaman siyasal "hizmetlerin" dağıtımı kişinin servetine ve onunla bağlantılı pazarlık pozisyonuna bağlıdır. Bu âdil ve realize edilebilir bir düzenleme midir? Liberteryenler, sosyal hayatın şartları olan

70 H. L. Hart, *The Concept of Law* (Oxford: Oxford University Press, 1961), ss. 89-96.

71 Bkz. Nozick, *ASU*, s. 24: "İnsanların haklarının korunması ve uygulanması, gıda ve giyecek gibi diğer önemli mallar gibi, pazar tarafından sağlanacak bir ekonomik mal muamelesi görür".

72 Nozick'in politik güç anlatımı için şu doğrudur: Siyasal güç, esas itibarıyla, müşteri olmayanlara müşterilerin saldırganlığına karşı koruma sağladığı zaman bile, onun için ödemedede bulunanların menfaati için kullanılır. Koruma şirketi müşteri olmayanlara bu minimal hizmetleri yalnızca onları müşterilerin sözde (*alleged*) yanlışlarını anlamak (*apprehend*) ve cezalandırmaktan alıkonmalarını kompanse etmek (tanzim etmek) için verir. Müşteri olmayanlara minimal hizmetler sağlamak ödeme yapan müşterilere koruma hizmeti sağlamada ortaya çıkan maliyetlerin yalnızca biridir. Bkz. Nozick, *ASU*, ss. 110-13.

sınırlama, koruma ve yardım temel iddiaları dâhil sosyal işbirliğini tanımlama, yorumlama ve zorla uygulama şartlarını özel ellere bırakır. Siyasal güç, diğer herhangi bir ekonomik mal gibi özel olarak uygulanır (kullanılır) ve dağıtılır. Seksiyon I'de tartışılan, liberaller tarafından anlaşıldığı biçimiyle kamusal politik otoritenin özelliklerini hatırlayın: (1) onun gayri şahsî, kurumsal mahiyetini, (2) onun kurumsal devamlılığını: politik güç devreleşmiş (*succession*) kurallarıyla muhafaza edilir, (3) politik gücün yetkili olarak ve meşru olarak kabul edilmesi, (4) emanet edilmişlik özelliği nedeniyle, siyasal güç temsil edilenlerin menfaati için, emanet olarak kullanılacaktır, (5) siyasal gücün tarafsızlığı: O âdil bir biçimde kamu yararı için ve her bir vatandaşın veya (ülke) sakininin iyiliği için kullanılacaktır.

Liberteryenizm kamusal politik otoritenin bu şartlarını karşılayabilir mi? Tartışmanın hatırı için, varsayalım ki, (1) ve (2)'yi karşılayabilir. Liberteryen devleti yerleşik prosedürleri olan bir şirket yapısı (basitçe bir bireyin veya ailenin gücü (iktidar) olarak değil) olarak tahayyül edebiliriz; daimî olarak görevlileri seçme ve yenileme şirket kuralları sayesinde vardır ve bireylerin emekli olmasına veya ölmesine rağmen yaşar.⁷³ Bu kurum kamusal politik gücün geri kalan şartlarını karşılar mı? (3). şart ile başlayarak, liberteryen minimal devlet siyasal meşruiyete sâhip midir?

Liberteryen güç (*power*) özel iki taraflı sözleşmeli anlaşmalara dayanır. Zorlayıcı güçte bir tekel olduğu sürece o, *de jure* (hukukî) değil, doğal bir monopoldür.⁷⁴ Gerçekten, liberteryen güç için (iktidarın) politik güç üzerinde bir *de jure* (hukukî) tekel iddiasında bulunmadığını veya siyasal yönetim için hak iddiasında bulunmadığı(nı) (göstermesi) önemlidir. Bu yüzden liberteryen siyasal gücün etkinliği, onun, bu gücün kendilerine uygulanmasına rıza göstermemiş bireylere karşı *de facto* uygulanmasına dayanır kılınmalıdır (ki bu Nozick'in hâkim koruma şirketinin müşterileri için bile geçerlidir (doğrudur)). Liberteryen politik gücün etkinliğini ve istikrarını muhafaza etmek için onun *de facto* (fiilî) monopolünden başka ne vardır? İnsanların, korku dışında, bu güce saygı göstermek veya onun hükümlerine uymak için sebepleri var mıdır? Eğer siyasal güç yalnızca doğal monopole dayanmaktaysa, o zaman, o, hangi anlamda, yalnızca kaba güç kullanılması zıddına, siyasal otoritenin kullanılması olarak görülebilir? Bir özel yapının (organın) siyasal gücü tekeline alması (ondan korkmak için sebep olmasına rağmen) ona saygı göstermek için bir sebep değildir. O zaman muhtemelen liberteryen toplumda özel devletin moral veya legal otoritesinin genel kabulü için hiçbir sebep olmayacaktır. Fakat otoritesinin kamusal anlamı olmazsa liberteryen politik güç kuralları ve yargısal hükümleri uygulamanın en etkili araçların-

73 Tam manasıyla ifade edersek, korporasyonlar onların şartlarını ve idare prosedürlerini düzenleyen kanunlara binaen var olan, kamu hukuku ürünleridir. Minimal devlet, en fazla, bir korporasyona benzeyen fakat legal veya anayasal bir yaptırım gücüne veya yetkisine sâhip olmayan *nonlegal* kurum olabilir.

74 Bkz. Nozick, *ASU*, ss. 108-10. "Zorlayıcı güçte monopol" veya "güçte monopol" ifadeleri (ister *de jure* ister *de facto* olsun) böyle bir gücü hiç kimsenin değil sadece devletin bu tür güç kullanacağını -açıktır ki nefsi müdafaa yapan insanlar gibi kriminaler de şiddete başvurmaktadır- söylemek değildir, fakat zor uygulayan herkesin bir tekel -sâhibi- olarak devlete cevap vermek ve zor kullanmasının haklı veya mazur görülebilir olduğunu göstermek zorunda olduğu anlamına gelmektedir.

dan birinden, yani otoriteye sadakat ve siyasal itaat yükümlülüğünden mahrum olacaktır. Dahası, etkin yargısal gücün kullanımı, bir yetkili hukuk sistemine dayanan yargıların geçerliliği kadar taraflar, özgül sıkıntılar (*grievance*) ve ihtilaflar üzerinde yargı gücü (*jurisdiction*) gibi kavramlara da dayanır. Sırf yargısal gücün varlığı ve yargılamalar yapmanın ve yargılama kararlarını uygulamanın varlığı bu normatif konseptleri ortaya çıkarmada yetersiz görünmektedir.⁷⁵

Bu üç özellik –devletin haklı yönetme yetkisinin kabulü (buna bağlı bir sadakat ve siyasal itaat yükümlülüğüyle birlikte), devletlerin kişiler ve ihtilaflarla ilgili yargılama yetkisi ve geçerli ve bağlayıcı legal kararlar alma– dayanıklı politik ve legal sistemler olarak devletlerin merkezî özellikleridir. Bunların hepsi siyasal meşruiyet fikrinin parçasıdır. Liberteryen minimal devlet tarafından sâhip olunan güç (üzerindeki) tekel(i) bu anlamda politik meşruiyete yol verebilir mi şüphelidir (Anarşik liberallerin savunduğu rekabet içindeki koruma şirketlerinin bunu elde edebileceği daha da şüphelidir). Bu, liberteryenizmin realize edilebilirliği ve istikrarıyla ilgili sorular yaratır. Bu, keza, siyasal güce meşruiyet verenin nihaî olarak emanetçi tabiatı, tarafsız uygulanması ve onun esas hedefi, ortak iyi olduğundan, adâlet sorularını da ima eder.⁷⁶ O zaman, liberteryen siyasal gücün emanetçi mahiyetinden (4) ne haber? Liberteryen siyasal güç ekonomik sözleşmenin şartlarına uygun olarak kullanılır: O bireysel olarak müzakerede edilir (pazarlığa konu olur), canlı markette (veya tekelde) bir kâr için satılır ve normal olarak yalnızca onun için ödemede bulunanlara dağıtılır.⁷⁷ Sözleşmeli ekonomik ilişkiler normal olarak özel menfaat tarafından yönlendirilir: taraflar birbirinin iyiliği hakkında ilgisizdir ve müzakereler samimiyet olmadan yürütülür. Sözleşmeli ekonomik ilişkiler emanetçi (*fiduciary*) ilişkiler değildir, emanet ilişkileri (itimada dayana ilişkiler) tabiatları icabı kişinin kendi menfaati lehine davranmayı gerektir. Dahası, minimal devletin ve anarşik liberteryenizmde rekabet eden koruma şirketlerinin bir tuhaf özelliği siyasal gücün bir tür (özel) şirket gücü olmasıdır. Kâr için çalışan her işletmede olduğu gibi, koruma şirketinin ana görevleri sâhiplerine ve hissedarlara karşıdır. Yönetici – hisse sâhibi ilişkisi emanetçi ilişkisi (*fiduciary*) sayılabilirse de (bir kamu hukuku meselesi olarak), bu, devletlerin emanetçi kapasitesinden çok farklıdır, ki bunda politik otoritenin sâhiplerinin (*beneficiaries*) yönetilenler olduğu farz edilir.

⁷⁵ Tekrar bkz. Hart, *The Concept of Law*, ss. 94-98.

⁷⁶ Burada, Nozick gibi liberteryenlerin, benim ihmal ettiğim, bir politik meşruiyet anlatımı olduğu itirazı yapılabilir: Yâni, hâkim koruma şirketi, birlikte sâhip olunan cezalandırma hakkında (ve aynı zamanda doğal hukuku yorumlama ve uygulamada) rekabet eden diğer firmalardan daha geniş bir paya (veya bir tekele) sâhip olduğu ölçüde meşrudur. Fakat Nozick hâkim koruma şirketinin *de jure* monopole sâhip olamayacağına açıktır; o bir *de facto* monopol uygular (ASU, ss. 108-10). (Gerçekten, minimal devletin bir *de jure* monopol iddia etmeyeceği Nozick'in anarşiste cevabı bakımından hayattır). Ayrıca Nozick hiçbir yerde hâkim koruma şirketinin siyasal meşruiyete (ki, moral meşruiyetten farklıdır, ki Nozick bunun münhasıran minimal devletin olduğunu iddia eder) (ASU, s. 332) sâhip olduğunu söylemez. Siyasal meşruiyet Nozick'in kullandığı veya önem verdiği bir konsept olarak görünmez.

⁷⁷ İstisna, yine, Nozick'in minimal devletinde müşteri olmayanlara müşteri olanların saldırısına karşı sağlanan koruma hizmetleridir. Bkz. notlar 72 ve 76.

Bir liberteryen burada şöyle cevaplayabilir: “Özel sözleşmedeki temeli kendi başına liberteryen politik gücü emanetçi olmayan yapmaz, çünkü hukukçular ve banka mutemetleri (*trustee*) emanetçi sayılır. Bu yalnızca satmak zorunda oldukları üründür: Servislerini (muhafızlar, mutemetler, şirketler vs. olarak) müşterileri temsil etmek ve müşterilerinin menfaatine davranmak için sözleşmeyle sunarlar.” Fakat bir kamu kanunları (*public laws*) ve politik kurumlar sisteminin yapısal çerçevesi içinde böyle yaparlar, ki bu yapısal çerçeve emanetçiler olmak için onların sözleşmelerini regüle eder ve onlar için özel olarak sözleşmeye bağlanmış olanların üstünde ve ötesinde özgül görevler öngörür. Hukukçuların (avukatların) müşterileriyle, kendilerine hukuk tarafından yüklenen emanetçi görevlerden kurtaran anlaşmalara ulaşmalarına müsaade edilmez. Dahası, hukukçuların “mahkemelerin görevlileri (memurları-*officials*) olarak davrandıkları düşünülür. Sadece müşterilerine nispetle değil fakat aynı zamanda halkla da emanetçi ilişkisi içinde dururlar ve kendilerinin veya müşterilerinin (geleneksel olarak tanımlandığı şekliyle) kamu yararına (çıkarına) aykırı çıkarlarının peşinde koşamazlar. Hukukçular bu sorumlulukları ihlâl ettiği zaman cezalandırılır (*sanctioned*). Mamafih, liberteryenizm çerçevesinde hiçbir kamusal olarak tanınmış prensipler ve kurumlar yapısı koruma şirketlerine üyelerinin çıkarları ve kamu yararı için emanetçi kapasitesinde hareket etmesi için genel görevler yüklemeyiz (böyle bir yapı yoktur). Başka birinin menfaatleri için uygulandığı sürece (takdirde) liberteryen siyasal güce, yalnızca çok sayıda iki taraflı sözleşmeli pazarlıklar (anlaşmalar) tarafından yüklenen yükümlülükler tarafından rehberlik edilir.⁷⁸

Son olarak (5). şartı –siyasal gücün tarafsız olarak ve kamusal iyi için kullanılması- ve liberteryen siyasal gücün en bâriz şekilde gayri kamusal (*nonpublic*) olmasını düşünün. (a) Liberteryen politik güç üniform biçimde sunulmaz, fakat kişinin ödemeye istekliliğine ve ödeme kabiliyetine oranla sunulur. İnsanlar ancak (karşılığında) ödemede bulunabildikleri korumayı, hâkemliği ve prosedürel hakları alabilir. Bu yüzden politik güç tarafsız olarak idare edilmez. Bu, (diğer liberteryenlerden farklı olarak) üye olmayanlara bedelsiz minimal koruma hizmetleri sağlayan Nozick için bile doğrudur. Sağlanan korumanın seviyesi diğerlerine eşit değildir (yani hiçbir hakemlik hizmeti sağlanmaz); dahası, minimal koruma, üye olmayanlara, yani diğer üye olmayanlara saldırması en muhtemel kimselere karşı sağlanmaz. (b) Daha fazlası, Özel (şirket) motivlerle ve ödemede

78 Özel İliberteryen devlet hiç müşterilerinin menfaatine davranmaz demek istemiyorum. Böyle davranmasa kimse onun hizmetini satın almaz. Mesele daha ziyade şudur: Bir emanetçi olarak davranmaz fakat yalnızca her birey tarafından spesifik olarak sözleşme yapılmış hizmetleri sağlar ve sağlanacak hizmetler hakkında bir anlaşmazlık olduğunda “taban hattı” düşünceleri tarafından çözülür. İyi bir analogi kâr için çalışan HMO’larla hastaların ilişkileridir. Rekabetçi bir ortamda bile kâr için çalışan HMO’lar yalnızca müşterinin hizmetini muhafaza etmeye yeterli hizmetler sağlarlar ve bunu yalnızca böyle yapmak işe yaradığı zaman yaparlar (Bu yüzden çok tıbbî muamele gerektiren insan gruplarından kurtulmaya çalışırlar). Şimdi kâr için çalışan bir HMO’nun medikal hizmetlerde tekel kazandığını ve rekabet eden HMO’ların pazara girmesi gibi bir korkusu olmadığını (yani bütün mahallî doktorlarla kapsayıcı istihdam sözleşmeleri yaptığını) düşünün. Rekabetçi şartlar altında bile kâr için çalışan HMO’ların nasıl işlediğini bilerek, tekelci HMO’nun kaçınılmaz sözleşme belirsizlikleri durumunda hizmet taleplerine nasıl cevap vereceğini anlamak (imagine) zor. Bu bakımdan (ve diğerleri bakımından), minimal devlet, monopol HMO’lar gibi, müşterilerinin menfaati için bir emanetçi hüviyetinde hareket etmez.

bulunan müşterilerinin (ve hisse sâhiplerinin) özel menfaati için davranacağından minimal devletin kamu menfaati için, toplumun ve onun bütün üyelerinin menfaati için hareket etmesi hedefi veya anlayışı yoktur. Liberteryenizm ekonomik anlamda kamu mallarını ıskalaması gibi, moral anlamda kamusal iyiyi de ıskalar. Siyasal güç (liberteryenlerin tanımladığı biçimiyle bile) adâletin hatırı için kullanılmaz, fakat özel amaçlar için kullanılır.

Liberteryenlerin siyasal güç kavramının çarpıcı tarafı onun feodalizme benzerliğidir. “Feodalizm” ile malikâne sistemini (*manorial system*) veya (Avrupa Ortaçağ feodalizminde olduğu gibi) kölelik kurumuna dayana ekonomik sistemi kastetmiyorum.⁷⁹ Feodalizm bir sözleşmeli anlaşmalar ağına dayalı bir kişisel politik bağımlılık sistemidir. Feodalizmde politik otoritenin elementleri kalıcı politik kurumlar tarafından değil bireyler tarafından kişisel olarak tutulan güçlerdir. Bu güçler bir özel sözleşme hakkı meselesi olarak tutulur. Bireyler kuralları yapma, uygulama ve uygulatma gücünü, tedricen, belirli bireyler veya ailelerle bir özel sözleşmeler serisi yaparak elde ederler. Sadakat veya hizmet yeminleri benzer veya kompanse edici yararlar karşılığında içilir. Politik gücü kullananlar onu onların özel sözleşmeli ilişkisine bağlı olarak diğerleri adına ve yalnızca sözleşmeleri yürürlükte olduğu sürece kullanabilir. İnsanlara farklı hizmetler verildiğinden, bütün bireylere tarafsız olarak uygulanacak bir üniform kamu hukuku nosyonu yoktur. Gerçekten, “âdetler ve sözlü anlaşmalar yazılı hukukun yerini alır”.⁸⁰ Dahası, tebaanın siyasal yükümlülükleri ve sadakati gönüllü ve kişiseldir.

79 G. G. Coulton'un belirttiği gibi, feodalizmin “herkesin kabul edeceği şekilde tanımlanması güçtür” (*Medieval Panorama* [Cambridge: Cambridge University Press, 1955], s. 48). Benim amaçlarım için “feodalizm” bir özel hak (ayrıcılık-*prerogative*) olarak kullanılan bir siyasal güç kavramı olarak anlaşılandır ve bir özel anlaşmalar ağına oturur. Ne (siyaseti ideal olarak bir ortak iyi kavramında temellenmiş gören) Aquinas ne de Skolastiklerin hepsi bu anlamda feodalizmi onayladı; onlar dini etkileyen meselelerde kilisenin (*clerical*) gücüne tâbi bir sınırlı monarşiyi onayladı. (Bkz. *Thomas Aquinas: On Politics and Ethics*, edited by Paul Sigmund [New York: Norton, 1988], ss. xxii-xxiii). O zaman feodalizm ve krallık farklı ve zıt sistemlerdir. Hem Japonya’da hem Avrupa’da feodalizm tarihî olarak monarşik sistemin parçalanmasından doğdu (M.S 800’den sonra, Charlemagne’in bitmesinden sonra). “Feodalizmin en gelişmiş biçiminde -yani 11. Asır Fransası’nda- millî sisteme tamamen yok oldu” (Coulton, s. 49). “Politik otorite ve özel mülkiyet yeni bir feodal ilişkide birleşti” (Christopher Dawson, *The Making of Europe*, [New York: Meridian, 1956], s. 227). Feodalizmin en hâkim olduğu Frank topraklarında yaklaşık 1100 monarşi iktidarını uygulamaya başladı. Monarşiler yavaş yavaş siyasal iktidarı yeniden kazanırken feodalizm ve monarşizm tedricen bir sistemde birleşti ve feodal lordlar yine de özel politik güçlerinin önemli bir bölümünü muhafaza etti. Bu birleşme periyodu boyunca ki (feodalizmin 800 – 1100 arasındaki altın çağında değil) diğer şeyler yanında kişiler (kullar-*lieges*) ve lordlar arasındaki sözleşmeli ilişkileri düzenleyen “feodal hukuk” doğdu.

Burada feodalizmin siyasal güç hakkında bir doktrin olarak tasarlandığını vurgulamaktayım. O köleliği veya manoryal sistemi ima etmez. Japonya’daki feodalizmin Avrupa feodalizminin köleliğine benzer tarafı yoktur. Feodalizm kölelikle ilişkilendirilirse bu daha az böyle, çünkü kölelik politik temeli sözleşmeye değil kan bağına (kinship) dayanan feodal olmayan toplumlarda da vuku buldu (Bkz. Peter Durus, *Feodalism in Japan* [New York: Alfred A. Knopf, 1969], ss. 13-16, 77). Feodalizmi kölelikle ve manoryal ekonomiyi özdeşleştiren gelenek Marx’ın “feodalizm” kullanımından nefret eder ve klasik ifadesini Marc Bloch’da bulur, *Feodal Society* (Chicago: University of Chicago Press, 1964). Feodalizm Marx’ın düşündüğü gibi anlaşılırsa, o zaman, şüphesiz liberteryenizm, kalıtsal köleliği reddettiği için, Medieue feodalizmden farklılaşır.

Son olarak, “feodalizm”i bir idealize edilmiş siyasal güç kavramını belirtmek için kullanıyorum. Tarihî olarak var olmuş hiçbir politik düzenleme metinde kullanılan konseptin bütün özelliklerini tam olarak karşılamıyor olabilir. (Meselâ, feodalizmin en hâkim olduğu yer olan şimdiki Fransa’da bile monarşiyi en azından sözde bağlılık vardır). Fakat, bu anlamda, feodalizm, idealize edilmiş politik konseptler olarak liberalizm veya liberteryenizmden farklılaşmaz.

Avrupa ve Japonya’da feodalizm için bkz. Coulton, *Medieval Panorama*, ss. 45-46, Duus ve Bloch’un yukarıda zikredilen kitapları; Norbert Elias, *Power and Civility* (Oxford: Basil Blackwell, 1982), ss. 57-66; ve Jean Pierre Poly ve Eric Bournazel, *The Feodal Transformation: 900-1200* (New York: Holmes and Meier, 1991).

Özel sözleşmeli yükümlülüklerden doğarlar ve belirli kişilere karşıdır. Politik itaat yükümlülüğü ve sadakat adâlet görevine veya insanlığa yahut bir millî veya etnik gruba karşı görevlere dayanan moral zorunluluklar olarak görülmez.⁸¹

Şüphesiz, Avrupa'daki feodalizmde tebaa ile feodal bey arasındaki kişisel sadakat sözleşmeden doğan bir moral görev olarak görüldü. Sadakat önemli bir politik motivasyondur ve karmaşık bir sadakat-normları sistemi kişisel sadakatleri birbirine yapıştırdı (*connected*). Şüphesiz, liberteryenizmde sadakat motivleri ve normları eksiktir: Liberteryenizm kişinin sözleşmelerini kişinin siyasal sadakatini muhafaza etmek (meselâ koruma hizmetleri sağlamak) için yeterli müşevvik olarak öz-çıkara ve itaat yükümlülüğüne dayanır. Fakat bahsi geçen diğer bakımlardan liberteryenizm feodalizme benzer. Bu benzerlik her iki doktrinin bir özel sözleşmeli ilişkiler ağında temellenen bir kişisel politik bağımlılık sistemi olarak siyasal güç kavramından türer. Herhangi bir başka bireysel servisin sağlaması gibi, koruma ve hakemlik için sözleşme yapmak basitçe insanların kendisini savunmasının ve diğer insanların saldırganlığına karşı kendi menfaatlerini garanti altına almanın yoludur.⁸²

Liberalizm, büyük ölçüde, ister feodalizm içinde bir özel sözleşmeler ağından çıkmış olsun veya ister royal mutlakiyetçilik altında ilâhî hakla sâhip olunmuş ve kullanılmış olarak anlaşılın, özel olarak kullanılan siyasal güç fikrini reddederek doğmuştur.⁸³ Liberteryenizm siyasal gücü bir iki taraflı bireysel sözleşmeler ağında tesis etmesi bakımından feodalizme benzer. Sonuç olarak, liberteryenizm bir meşru kamusal politik otorite konseptine sâhip değildir ve siyasal toplum politik otoritenin emanetçi kapasitesinde temsil edeceği bir "*body politic*"e yer vermez. Bir kamusal politik otorite kavramına sâhip olmayarak, liberteryenler bağımsız adâlet idaresi için de bir yere sâhip değildir. İnsanların hakları, seçici olarak, yalnızca koruma için ödeme yapabildikleri derecede ve ödeme yaptıkları hizmete bağlı olarak korunur.⁸⁴ Bir politik toplum konseptine sâhip olmayan liberteryen bir ortak iyi kavramına, her bireyin, liberallere göre, kamusal politik gücün tarafsız kullanımı tarafından adâlet hatırına (uğruna) muhafaza edilecek temel hakları kavramına da sâhip değildir.⁸⁵

81 Bkz. Duus, *Federalism in Japan*, ss. 73, 94. Milliyetçiliği politik sadakatin ulus-devlete uzanmak bakımından gönüllü olmadığı ve gayri şahsî olduğu ve sözleşmeli olmayan bir bağımlılıkta temellendiği durumla zıttır.

82 Feodalizm hakkında bkz. Elias, *Power and Civility*, ss. 57-65. Burada feodal lordlarla tebalaları arasında ilişkileri tesis eden taç giyme töreni yeminlerine açıkça "sözleşmeler" olarak işaret edildiğine dikkat edin. Dahası, "feodalizm" terimi Latince *foedus*'tan gelir, ki bir yoruma göre bu kelimenin anlamlı "bireyler arasında bir anlaşma, sözleşme, akitir". Bkz. *Cassell's New Latin Dictionary* (New York: Funk and Wagnalls, 1969), s.252, "feodus" altında. Keza bkz. Poly and Bournazel, *The Feudal Transformation 900-1200*, feodal sözleşme üzerine olan 2. Bölüm.

83 İlahî hak mutlakiyetçiliği ve feodalizm, şüphesiz, şöylece farklılaşır: İlahî hak mutlakiyetçiliği kurumsal olarak sınırlanmamış siyasal gücü kabul etti, oysa feodalizmde (liberteryenizmde olduğu gibi) siyasal güç sözleşilen şeyin ötesine geçmez. Saf feodalizm aslında devleti tanımaz, sadece bir özel sözleşmeli ilişkiler ağıdır. Avrupa'da mutlakiyetçilik feodalizmin yarattığı anarşi -benzeri duruma bir reaksiyondur, fakat mutlakiyetçilik feodalizmin özel olarak sâhip olunan (artık sözleşmeye dayanmayan fakat şimdi anlam olarak (*purportedly*) ilâhî hakla bulunan) siyasal güç fikrini muhafaza etti.

84 Nozick'in müşteri olmayanların müşterilerin (fakat diğerlerinin değil) saldırganlığından "bedava" korunduğu anlatımında bile, insanlar seçici olarak, tarafsız olarak değil, korunur.

85 Nozick'in minimal liberteryen devleti için insanların liberteryen haklarını koruma olarak anlaşılması ortak iyi için yönete-

Bitiriş Mütalâaları

Amacım liberal politik gelenek tarafından tasdik edilen ana kurumların liberter-yenizmle bağdaşmaz olduğunu göstermek oldu. Liberal kurumların farklı felsefî haklılaştırmalara sâhip olabileceğini ve farklı bakış açılarından yorumlanabileceğini ileri sürdüm. Bu, iyi düzenlemiş toplumda var olacak olan (Rawls'un adlandırdığı gibi) makul çoğulculuk veri alındığında, beklenen bir şey olacaktır. Şüphesiz, her liberal toplumda liberter-yenizm bazıları tarafından savunulacaktır, fakat bu kimseler temel liberal kurumları onaylamayacaktır. Liberter-yenizmin iyi düzenlenmiş bir liberal toplumun altını oymaya yeterli desteği kazanıp kazanamayacağı liberal kurumların istikrarıyla ilgili bir sorundur. Haklılaştırılması ne kadar tutarlı olursa olsun, klâsik liberal kurumlar liberter-yenizme dönüşecek şekilde dağılmaya meyillidir. Kararsızlık muhtemelen klâsik liberalizmin özel mülkiyete ve pazar dağıtımlarının arzu edilirliliğine verdiği yaygın önemden kaynaklanacaktır. İnsanlar pazar dağıtımlarının adâletine ve mevcut hukuk tarafından tanımlanmış olarak özel mülkiyetin "kutsal"lığına inanmaya yönlendirilirlerse; klâsik liberalizmin teorik haklılaştırması ne olursa olsun (toplam fayda, pazar etkinliği; bir Lockeçu argüman veya Gauthier ve Buchanan'ın Hobbesçuluğu) vatandaşlar muhtemelen pazar mübadelesi; hediye ve miras yoluyla elde ettikleri her şeye bir temel moral hakları olduğuna inanma durumuna gelecektir. Eğer böyle olursa, liberal kurumlar periyodik olarak tehlikeye atılacaktır. Daha iyi durumda olanlar kamu malları, sosyal güvenlik, yaşlılar ve engelliler için sağlık hizmetleri ve minimum gelir destekleri ve fakirlere diğer yardımlar için vergi ödemeye içerlenecektir. Dahası, demokratik devletin tam da meşruiyeti sorgulanabilecektir. Bunlar ABD tarihinde bilinen ve tekrarlanan olaylardır.⁸⁶

Ülkeler arasında ABD şu bakımdan (diğerlerinden) farklıdır. O hür (ve mülkiyet sâhibi), hepsi belli doğal haklarla eşit olarak donanmış kimseler arasında orijinal anlaşmayla politik toplumun yaratılması Lockeçu modelini (bazıları "mitini" diyecektir) millî bilincinin parçası olarak kutsar. Bu millî hikâyeyi (sosyal sözleşmenin yerine iki taraflı sözleşmeler ağını koyarak ve sosyal sözleşmenin getirdiği görevleri elimine ederek) dikkatsizce (*slightly*) değiştirin, o zaman li-

---

mez? Minimal devlet yalnızca bir kâr için çalışan özel kuruluş olduğundan, ki bu güç üzerinde bir *de facto* monopole sâhiptir, minimal devletin bir ortak iyiyi teşvik etme ve koruma niyetiyle yönetim işini yapacağı söylenemez. Şu söylenebilir: liberter-yen hakları koruma olarak anlaşılmış ortak iyi gerçekte minimal devlet tarafından (bir tür pozitif dışsallık olarak) teşvik edilir; fakat, bu, herhangi bir özel firmanın, özel kâr peşinde koşarken, tesadüfen bir ortak iyiyi teşvik etme biçiminden farklılaşmaz. Dolayısıyla, eğer liberter-yen devlet olarak iyiyi teşvik ederse, bunu Microsoft, General Electric veya Pinkerton Özel Güvenlik Hizmetleri'nin yaptığı gibi yapar. Mamfi, liberal düşüncede ortak iyi fikrinin bundan daha fazlası olduğunu düşünüyorum. O, liberal teoride bir tesadüfî yan etki (sonuç) değil, etkili bir fikirdir ve devlet ortak iyiyi garanti altına alma niyetiyle tasarlanır ve kurulur. Metinde tartışıldığı üzere, ortak iyiyi garanti altına almak, liberter-yen terimlerle anlaşıldığında bile, liberter-yen minimal devletin hedefi değildir (Nozick'in sosyal iyi fikrini açıkça reddi için bkz. ASU; ss. 32-33).

86 Yüksel liberalizm aynı istikrarsızlığa teşne olmamalıdır, çünkü o temel özgürlüğün parçası veya onun için esas olan mülkiyeti üretim araçlarını kontrol etme ekonomik haklarından ayırır ve ekonomik haklarda gömülü özgürlükleri her bireyin bireysel bağımsızlığını garanti etmek için gerekli şey anlamında yorumlar. Bkz. John Rawls, *Justice as Fairness: A Restatement* (Cambridge: Harvard University Press, 2000), ss. 114-15, 177. Bu karmaşık konu daha fazla tartışma gerektirir, çünkü, klâsik ve yüksek liberal gelenekler arasındaki ana farka gider.

berteriyenizmin ana yapı taşlarına ulaşırız. Belki bu liberteriyenizmin niçin böylesine özgül ve tuhaf bir Amerikan görüşü olduğunu açıklar. Bu değışiklikler ne kadar önemsiz görünürse görünsün onların etkileri çok uzun mesafelidir, çünkü liberteriyenizmde olan şey artık liberalizm değildir, fakat onun mahvolmasıdır (çözülmesidir).